МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму

Кваліфікаційна робота

на тему «Роль імпортної політики у формуванні зовнішньоекономічної стратегії України»

Виконала: здобувачка 2 курсу магістратури, групи 8.0514-ме-з

Спеціальності 051 «Економіка»

Освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Степанян Нателла

Керівник: доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму, к.е.н. Дугієнко Н.О.

Рецензент: доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів і економіки міжнародного туризму, к.е.н. Кусакова Ю.О.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 051«Економіка»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____О.В. Гамова
«____»_____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Степанян Нателлі

1.Тема роботи: «Роль імпортної політики у формуванні зовнішньоекономічної стратегії України»
керівник роботи: Дугієнко Наталя Олександрівна, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від «29» грудня 2023 р. № 2252-с

2. Строк подання студентом роботи: 05 грудня 2025

3. Вихідні дані до роботи: інформаційна база законодавчих та нормативних урядових актів, звіти міжнародних організацій, компаній та інших установ, публікації у фахових журналах, електронні економічні публікації, Інтернет ресурси.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити)

1. Теоретичні основи формування імпортної політики та зовнішньоекономічної стратегії.
2. Аналіз сучасного стану імпортної політики України.
3. Напрями вдосконалення імпортної політики України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень). Графічний матеріал використано у першому, другому та третьому розділах кваліфікаційної роботи з метою ілюстрації теоретичних положень, динаміки зовнішньоторговельних показників України, впливу геополітичних чинників на імпортну політику та демонстрації особливостей функціонування аграрного сектору ЄС.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	ПІП, посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Дугієнко Н.О., к.е.н., доцент	05.08.2025 р.	05.08.2025 р.
І розділ	Дугієнко Н.О., к.е.н., доцент	05.08.2025 р.	05.08.2025 р.
ІІ розділ	Дугієнко Н.О., к.е.н., доцент	08.09.2025 р.	08.09.2025 р.
ІІІ розділ	Дугієнко Н.О., к.е.н., доцент	03.10.2025 р.	03.10.2025 р.
Висновки	Дугієнко Н.О., к.е.н., доцент	03.10.2025 р.	03.10.2025 р.

7. Дата видачі завдання 24 червня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Термін виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми	06.11.2024 –18.12.2024	виконано
2	Складання робочого плану	24.06.2025 р. –15.07.2025 р.	виконано
3	Підбір літератури та вивчення літературних джерел	22.07.2025 –30.07.2025	виконано
4	Складання плану	01.08.2025 р. – 04.08.2025 р.	виконано
5	Виконання вступу	05.08.2025 р. – 08.09.2025 р.	виконано
6	Виконання розділу 1	09.09.2025 р. – 02.10.2025 р.	виконано
7	Виконання розділу 2	03.10.2025 р. – 20.10.2025 р.	виконано
8	Виконання розділу 3	21.10.2025 р. – 27.10.2025 р.	виконано
9	Формулювання загальних висновків	28.10.2025 р. – 10.11.2025 р.	виконано
10	Подання роботи на кафедру на передзахист	18.11.2025 р.	виконано
11	Попередній захист роботи на кафедрі	06.11.2024 –30.11.2024	виконано
12	Оформлення роботи та проходження нормоконтролю	01.12.2025 р. – 05.12.2025 р.	виконано
13	Одержання відгуку та рецензії	01.12.2025 р. – 05.12.2025 р.	виконано
14	Подання остаточного варіанту роботи на кафедру	05.12.2025 р.	виконано

Студент – дипломник _____ Степанян Н.

Керівник проєкту _____ Дугієнко Н.О.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Селіщева А.В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 112 с., 14 рис., 2 табл., 71 джерело.

Об’єктом дослідження є зовнішньоекономічна стратегія України як складова системи державного регулювання національної економіки.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних та практичних основ імпортної політики України та її вплив на формування зовнішньоекономічної стратегії держави.

Мета роботи: обґрунтувати роль імпортної політики у формуванні зовнішньоекономічної стратегії України, визначити напрями її вдосконалення з урахуванням сучасних викликів, воєнних умов та процесів європейської інтеграції.

Методи дослідження: діалектичний метод наукового пізнання, системний аналіз, синтез, статистичний і економіко-математичний аналіз, SWOT-аналіз, метод порівняльного аналізу, методи структурно-функціонального та графічного узагальнення.

У роботі розкрито теоретичні засади формування імпортної політики, її цілі й завдання, а також визначено її зв’язок із зовнішньоекономічною стратегією держави в аспекті економічної та національної безпеки. Проаналізовано сучасний стан зовнішньої торгівлі України, динаміку імпорту та експорту у 2022–2025 рр., вплив повномасштабної війни та геополітичних чинників на трансформацію імпортної політики. Узагальнено світовий досвід регулювання імпорту (зокрема країн ЄС) і визначено стратегічні пріоритети України в умовах євроінтеграції та післявоєнного відновлення. Запропоновано напрями вдосконалення державної імпортної політики: диверсифікацію постачань, гармонізацію стандартів з нормами ЄС, посилення контролю якості та цифровізацію митних процедур.

ІМПОРТНА ПОЛІТИКА, ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ, ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ, ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ.

SUMMARY

Qualification work: 112 pages, 14 figures, 2 tables, 71 sources.

The object of research is the foreign economic strategy of Ukraine as an integral component of the system of state regulation of the national economy.

The subject of the study: a set of theoretical and practical foundations of Ukraine’s import policy and its impact on the formation of the state’s foreign economic strategy.

The purpose of the work: to substantiate the role of import policy in shaping Ukraine’s foreign economic strategy and to identify directions for its improvement, taking into account modern challenges, wartime conditions, and the processes of European integration.

Research method: dialectical method of scientific cognition, system analysis, synthesis, induction and deduction, statistical and economic-mathematical analysis, SWOT analysis, comparative analysis, and methods of structural-functional and graphical generalization.

The paper outlines the theoretical foundations of import policy formation, its goals and objectives, and defines its relationship with the state’s foreign economic strategy in the context of ensuring economic and national security. It analyzes the current state of Ukraine’s foreign trade, the dynamics of imports and exports in 2022–2025, the impact of the full-scale war on external trade, and the role of geopolitical factors in transforming import policy. The study also summarizes global import-regulation practices, particularly those of EU countries, and identifies Ukraine’s strategic priorities in the context of European integration and post-war recovery. It proposes directions for improving the state’s import policy: diversification of supply sources, harmonization of standards with EU norms, development of quality-control mechanisms, and digitalization of customs procedures.

IMPORT POLICY, FOREIGN ECONOMIC STRATEGY, EUROPEAN INTEGRATION, ECONOMIC SECURITY, FOREIGN TRADE, POST-WAR RECOVERY, STATE REGULATION.

ЗМІСТ

Вступ 7

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ 12

1.1 Сутність, цілі та завдання імпортної політики держави 12

1.2 Взаємозв'язок імпортної політики і зовнішньоекономічної стратегії з погляду національної безпеки та міжнародного контексту 16

1.3 Методичні засади аналізу імпортної політики 22

Висновки до розділу 1 30

Розділ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 33

2.1 Основні показники зовнішньоторговельної діяльності України 33

2.2 Вплив повномасштабної війни 2022–2025 рр. на зовнішню торгівлю та імпортну політику 38

2.3. Глобальні геополітичні чинники та їхній вплив на продовольчу безпеку й імпортну політику України 60

Висновки до розділу 2 68

Розділ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 71

3.1 Світовий досвід регулювання імпортної політики 71

3.2 Стратегічні пріоритети імпортної політики в умовах євроінтеграції 77

3.3 Рекомендації щодо вдосконалення імпортної політики України в контексті євроінтеграції та післявоєнного відновлення 90

Висновки до розділу 3 96

Висновки 100

Список використаних джерел 104

Декларація академічної доброчесності 112

Вступ

Сучасний розвиток світової економіки відбувається в умовах глобалізації, зростання взаємозалежності національних господарств та загострення конкуренції на міжнародних ринках. Для України, яка перебуває в стані масштабних воєнних викликів і водночас здійснює курс на європейську інтеграцію, питання формування ефективної зовнішньоекономічної стратегії набуває особливої ваги. Важливе місце у цьому процесі посідає імпортна політика, що визначає умови доступу іноземних товарів і послуг на внутрішній ринок та впливає на баланс між забезпеченням потреб економіки і захистом національних виробників.

За результатами останніх досліджень Організації економічного співробітництва та розвитку, імпорт є ключовим чинником забезпечення макроекономічної стабільності України. Висока залежність від критичного імпорту – насамперед енергоносіїв, машинобудівної продукції, фармацевтичних засобів та військових товарів – створює додаткові ризики для торговельного балансу та фінансової системи держави. Як зазначає OECD (2025), удосконалення механізмів регулювання імпорту, зокрема диверсифікація постачань і гармонізація регуляторних процедур, є необхідною умовою післявоєнного відновлення та економічної стійкості України.

Не менш важливим аспектом актуальності теми є європейська інтеграція України. Згідно з дослідженням Центру Разумкова (2025), гармонізація українського законодавства із правовими нормами Європейського Союзу передбачає комплексні зміни у сфері технічного регулювання, сертифікації, санітарних та екологічних стандартів. Це безпосередньо стосується імпортної політики, оскільки відповідність продукції вимогам ЄС визначає можливості України у міжнародній торгівлі та формує засади для подальшого розширення зовнішньоекономічних зв’язків. Експертні оцінки свідчать, що без адаптації системи імпортного контролю до європейських правил процес інтеграції залишатиметься обмеженим.

Таким чином, поєднання факторів критичної імпортозалежності та потреби в імплементації європейських стандартів визначає стратегічне значення імпортної політики для розвитку України. Дослідження цієї проблематики дозволяє не лише узагальнити теоретичні засади регулювання імпорту, а й оцінити його вплив на формування зовнішньоекономічної стратегії держави, запропонувати практичні кроки для підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

Проблеми формування ефективної імпортної політики, регулювання зовнішньоторговельних потоків та подолання імпортозалежності широко досліджуються у працях провідних учених. Зокрема, Дж. Бхагваті, Р. Вернон, М. Поснер, П. Ліндерт, Р. Фіндлей, Е. Райнерт, Д. Ачімоглу та Р. Болдвін аналізують вплив технологічного розвитку, глобальних ланцюгів вартості та міжнародних факторних пропорцій на структуру імпорту й економічну залежність країн. Українські науковці – О. Шнип, І. Бураковський, Т. Осташко, О. Кваша, Л. Шевченко, Н. Мікула, С. Юрій, О. Гуторова та О. Онищенко – досліджують імпортозалежність економіки України, митні процедури, євроінтеграційні вимоги, нетарифні бар’єри та ризики зовнішньоторговельних дисбалансів. Їхні роботи формують наукове підґрунтя для подальшого вивчення трансформації імпортної політики України в умовах війни та поглиблення інтеграції до ЄС.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування ролі імпортної політики у формуванні зовнішньоекономічної стратегії України та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення з урахуванням сучасних викликів і перспектив європейської інтеграції. Для досягнення цієї мети передбачено виконання таких завдань:

– Визначити сутність, цілі та завдання імпортної політики держави, розкрити її місце у системі зовнішньоекономічної стратегії.

– Дослідити взаємозв’язок імпортної політики із зовнішньоекономічною стратегією України в контексті забезпечення національної безпеки та міжнародних викликів.

– Розкрити методичні засади аналізу імпортної політики та основні інструменти її реалізації.

– Проаналізувати сучасний стан імпортної політики України, оцінити основні показники зовнішньоторговельної діяльності та вплив воєнних подій 2022–2025 рр.

– Визначити глобальні геополітичні чинники та їхній вплив на продовольчу безпеку й імпортну політику України.

– Узагальнити світовий досвід регулювання імпортної політики.

– Обґрунтувати стратегічні пріоритети імпортної політики України в умовах європейської інтеграції та розробити практичні рекомендації щодо її вдосконалення у процесі післявоєнного відновлення.

Об’єкт дослідження – зовнішньоекономічна стратегія України.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та практичних основ імпортної політики України та її впливу на формування зовнішньоекономічної стратегії держави.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез – для розкриття теоретичних основ імпортної політики; індукція та дедукція – для узагальнення наукових підходів і систематизації факторів, що впливають на імпортну діяльність; статистичний, економіко-математичний і графічний аналіз – для оцінки динаміки зовнішньоторговельних показників; порівняльний і системний підходи – для визначення впливу імпортної політики на економічну безпеку держави; SWOT-аналіз – для визначення сильних і слабких сторін імпортної стратегії України.

Інформаційною базою роботи є законодавчі та нормативні акти України, офіційні дані Державної служби статистики, Національного банку України, OECD, Євростату, а також аналітичні матеріали міжнародних організацій і наукові публікації українських і зарубіжних учених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному теоретико-методологічному обґрунтуванні ролі імпортної політики у

формуванні зовнішньоекономічної стратегії України та розробленні практичних підходів до її вдосконалення в умовах сучасних глобальних викликів.

Наукову новизну засвідчують такі результати:

– удосконалено систему аналітичних показників оцінювання ефективності імпортної політики, що поєднує макроекономічні, інституційні та безпекові критерії;

– набули подальшого розвитку теоретичні засади взаємозв'язку імпортної політики і зовнішньоекономічної стратегії, що дозволяють оцінювати її вплив на економічну безпеку держави;

– уточнено методичні підходи до аналізу імпортної діяльності з урахуванням факторів воєнної економіки, геополітичних ризиків та євроінтеграційних процесів;

– розроблено пропозиції щодо модернізації механізму формування імпортної політики України на основі гармонізації із нормами ЄС та принципами сталого розвитку.

Практичне значення отриманих результатів можуть бути використані органами державної влади у процесі розробки стратегічних документів у сфері зовнішньоекономічної діяльності, а також для подальших наукових досліджень у галузі міжнародної економіки.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення та висновки кваліфікаційної роботи були представлені на XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Управління соціально-економічним розвитком регіонів і держави», (м. Запоріжжя, 17-18 квітня 2025 року), опубліковані тези на тему «Вплив міжнародної торгівлі на формування економічної стратегії України.» та статтю на тему «Імпортна політика як інструмент формування зовнішньоекономічної стратегії: досвід енергетичної моделі Нідерландів для України» у фаховому періодичному виданні ЗНУ «Фінансові стратегії інноваційного розвитку економіки».

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглянуто теоретичні основи формування імпортної політики та її роль у системі зовнішньоекономічної стратегії; у другому – проведено аналіз сучасного стану імпортної політики України; у третьому – обґрунтовано напрями її вдосконалення з урахуванням євроінтеграційних процесів та післявоєнного відновлення економіки.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ

1.1 Сутність, цілі та завдання імпортної політики держави

Імпортна політика є невід'ємною складовою зовнішньоекономічної політики держави, що визначає умови та правила ввезення товарів і послуг з-за кордону. У міжнародній економічній літературі [2, 3, 4, 5, 6] її часто трактують як сукупність заходів держави, спрямованих на регулювання імпорту з метою досягнення певних економічних і політичних цілей. Це включає тарифні й нетарифні інструменти – мита, квоти, ліцензування, стандарти, митні правила. У межах класичних теорій, наприклад, захисту «дитячих» індустрій, імпортна політика розглядається як інструмент підтримки національних виробників у період їх становлення та як засіб протидії недобросовісній конкуренції з боку закордонних компаній.

В умовах глобалізації та відкритості економіки міжнародна торгівля виступає одним із ключових чинників забезпечення економічного зростання та стабільності держави. Одним із визначальних елементів міжнародної торгівлі є імпорт, який охоплює процес ввезення товарів із-за кордону для задоволення внутрішнього попиту. Імпортні операції не лише забезпечують населення і виробництво необхідними товарами, які недостатньо представлені на внутрішньому ринку, а й відіграють суттєву роль у стимулюванні індустріалізації, підвищенні конкурентоспроможності національного виробництва та розширенні вибору споживчих товарів.

Для країн із перехідною економікою імпорт водночас є джерелом технологічного розвитку і фактором ризику. З одного боку, він сприяє підвищенню продуктивності за рахунок постачання технологій, сировини та капітальних товарів. З іншого – надмірна залежність від імпорту може створювати дисбаланси у зовнішній торгівлі та послаблювати місцеве

виробництво. Тому формування ефективної імпортної політики передбачає досягнення рівноваги між відкритістю економіки та захистом внутрішніх інтересів.

Імпортна діяльність також має фіскальне значення. Вона забезпечує надходження до державного бюджету через мито, податок на додану вартість, акцизи тощо. Ці платежі не лише є джерелом фінансування державних програм, а й інструментом регулювання внутрішнього ринку: завдяки їм держава може підтримувати вітчизняних виробників, створюючи стимулюючі або стримувальні умови для певних груп товарів. Отже, імпортна політика виконує як економічну, так і соціально-бюджетну функцію, впливаючи на розвиток ключових галузей економіки, споживчий ринок і наповнення бюджету.

Таким чином, імпорт не слід розглядати лише як процес споживання іноземних товарів. Це – важливий елемент системи економічного розвитку, що забезпечує доступ до ресурсів, технологій і товарів, необхідних для модернізації виробництва, підвищення конкурентоспроможності та зростання добробуту населення.

В українських дослідженнях [7, 8, 9, 10, 11, 12] імпортна політика визначається як частина зовнішньоекономічної стратегії, що регулює обсяги, структуру та умови ввезення товарів для задоволення внутрішніх потреб, захисту національного виробника, забезпечення економічної безпеки й інтеграції у світову економіку. Зокрема, у роботах українських науковців [13, 14, 15, 16, 17, 18] підкреслюється, що вона включає не лише тарифні заходи, а й механізми нетарифного регулювання – сертифікацію, стандартизацію, санітарно-ветеринарний контроль. Узагальнюючи наведені підходи, імпортну політику можна визначити як системну державну стратегію та комплекс інструментів регулювання ввезення товарів і послуг, спрямованих на збалансоване задоволення внутрішніх потреб, захист і розвиток національного виробництва, зміцнення економічної безпеки та стимулювання інтеграції у світову економіку. Гармонізація технічних стандартів і процедур

сертифікації з вимогами ЄС є ключовим елементом торговельної та імпортної політики України, безпосередньо пов’язаним з її євроінтеграційним курсом.

Цілі й завдання імпортного регулювання багатопланові. Передусім воно забезпечує потреби економіки у дефіцитних або критичних ресурсах, сировині, компонентах і товарах, які не виробляються у достатній кількості всередині країни. Наступним важливим завданням є захист внутрішнього виробника від надмірної конкуренції, що реалізується через митні бар’єри, квотування чи селективне імпортозаміщення, коли держава стимулює виробництво вітчизняних аналогів. Імпортна політика виконує також функцію підтримки економічної безпеки, адже надмірна залежність від імпорту критично важливих товарів, таких як енергоресурси, медикаменти чи оборонна продукція, створює вразливість перед зовнішніми шоками, торговими обмеженнями чи санкціями. Україна залишається значною мірою залежною від імпорту енергоносіїв, машинобудівної продукції та фармацевтичних товарів, що робить її економіку вразливою до перебоїв у постачанні. З метою мінімізації таких ризиків використовуються заходи зі створення резервів, диверсифікації джерел постачання та стимулювання власного виробництва.

Водночас імпортна політика сприяє технологічному розвитку, оскільки завдяки імпорту сучасного обладнання та знань відбувається модернізація національної економіки, що згодом може бути локалізована у власному виробництві. Важливим завданням також є інтеграція у світову економіку через участь у міжнародних угодах, дотримання правил СОТ і регіональних домовленостей, що дозволяє країні використовувати переваги від вільної торгівлі. Крім цього, імпортна політика має фіскальне значення, оскільки митні збори і тарифи є джерелом бюджетних доходів, а також соціальне та екологічне значення, пов’язане із захистом прав споживачів і контролем якості продукції.

Зв’язок імпортної політики з економічною безпекою проявляється у прямій залежності країни від імпорту критичних товарів. Якщо їх постачання порушується внаслідок санкцій, воєнних дій чи глобальних криз, це може

поставити під загрозу стабільність економіки та добробут населення. З іншого боку, надмірний протекціонізм здатен призвести до підвищення цін, зниження ефективності й ізоляції. Тому імпортна політика має балансувати між відкритістю та захистом, враховуючи як потреби внутрішнього ринку, так і ризики зовнішніх залежностей. Надмірна залежність від окремих постачальників, особливо в енергетичному секторі, становить ризик для економічної безпеки України і потребує диверсифікації імпорту.

У фінансовому вимірі імпортна політика безпосередньо впливає на торговельний і платіжний баланс, курс національної валюти та рівень інфляції. Для України питання імпортної політики набуло особливої ваги у воєнний період, коли держава змушена була звільнити від мит і ПДВ імпорт критично необхідного обладнання для енергетичної інфраструктури, засобів зв’язку та генераторів, що є прикладом імпортної політики як інструменту забезпечення економічної безпеки. Тимчасове скасування мит стало необхідним для відновлення життєво важливої інфраструктури під час війни. Таким чином, імпортна політика виконує функцію не лише економічного регулювання, а й стратегічного захисту держави, забезпечуючи її стійкість у мінливому глобальному середовищі.

Таким чином, імпортна політика є невід’ємною складовою зовнішньоекономічної стратегії держави та виконує багатопланову функцію, поєднуючи економічні, соціальні та стратегічні цілі. Вона забезпечує задоволення внутрішніх потреб у критично важливих ресурсах і товарах, захист національного виробника та стимулює технологічний розвиток, одночасно зміцнюючи економічну безпеку країни. Роль імпортної політики особливо зростає у сучасних умовах глобальних економічних змін та зовнішніх ризиків, оскільки вона визначає стійкість держави до зовнішніх шоків, сприяє диверсифікації джерел постачання та інтеграції у світову економіку. Збалансоване застосування тарифних, нетарифних та адміністративних інструментів дозволяє ефективно реалізовувати зовнішньоекономічну політику, забезпечуючи одночасно відкритість ринку та захист національних інтересів. У цьому контексті імпортна політика виступає

не лише економічним, а й стратегічним інструментом держави, який визначає її конкурентоспроможність, стійкість і здатність адаптуватися до мінливих глобальних умов.

1.2 Взаємозв'язок імпортної політики і зовнішньоекономічної стратегії з погляду національної безпеки та міжнародного контексту

Відображаючи принципи теорії міжнародних відносин лібералізму, прихильники традиційного підходу наголошують на перевагах торгівлі. Це включає підвищення рівня життя та можливість для менш розвинених країн розірвати цикл бідності. Дійсно, головним аргументом на користь торгівлі є покращення економічного зростання та зниження вартості споживчих товарів. Другий аргумент полягає в тому, що торгівля сприяє миру та стабільності через економічну взаємозалежність.

З огляду на переваги торгівлі, навіщо розглядати зовнішню політику? Відповідь, очевидно, полягає в національній безпеці. Хоча економічна інтеграція може збільшити вартість військового конфлікту, це не заважає країнам, що торгують, переслідувати несумісні цілі зовнішньої політики. Поширеність глобальних конфліктів в останні роки яскраво це демонструє.

Ефективна імпортна політика є важливою складовою національної економічної безпеки. Вона впливає на рівень енергетичної, продовольчої, технологічної та фінансової стабільності держави. Надмірна залежність від імпорту стратегічно важливих товарів може створювати ризики для економічного суверенітету, тому одним із завдань держави є диверсифікація джерел постачання, формування резервів та підтримка власного виробництва.

У країнах, що розвиваються, імпорт є водночас джерелом розвитку і потенційною загрозою. Він забезпечує надходження технологій, обладнання, сировини та стратегічних ресурсів, без яких неможливий розвиток національної промисловості. Проте надмірне зростання імпорту може

призвести до торговельного дефіциту, тиску на валютний курс і послаблення місцевих виробників. Тому держава має проводити збалансовану політику – підтримуючи ввезення продуктивних товарів і водночас обмежуючи імпорт споживчих виробів, які можуть бути вироблені всередині країни.

У сучасних умовах імпортна політика безпосередньо пов’язана із зовнішньоекономічною стратегією та міжнародними зобов’язаннями держави. З одного боку, участь у міжнародних угодах сприяє доступу до ринків і підвищенню конкурентоспроможності. З іншого, – необхідність дотримання правил міжнародної торгівлі зобов’язує державу забезпечувати прозорість і недискримінаційність своїх торговельних рішень. У цьому контексті імпортна політика виконує роль інструменту економічної дипломатії, що дозволяє захищати національні інтереси на міжнародній арені.

В умовах воєнних або кризових викликів держава змушена адаптувати імпортну політику до потреб економічної безпеки. Це може включати тимчасове звільнення від мит і податків критично важливих товарів, спрощення митних процедур для гуманітарних або енергетичних вантажів, а також запровадження пріоритетних програм підтримки внутрішнього виробництва. Такий підхід забезпечує стійкість економіки та здатність держави оперативно реагувати на зовнішні загрози.

Отже, імпортна політика – це не лише економічний інструмент, а й стратегічний механізм забезпечення національної безпеки. Її мета полягає у створенні стабільного балансу між відкритістю до світових ринків та захистом критичних секторів економіки.

Відносини між США та Китаєм є показовим прикладом. У 2024 році США імпортували з Китаю товарів на суму 438,9 мільярда доларів. Цей імпорт підтримує китайську економіку, яка з 1990-х років зазнала експоненційного зростання. Це, у свою чергу, забезпечує Пекіну зростаючу податкову базу та промисловий потенціал. Китай використав свою економічну потужність для розвитку сильної вітчизняної військової промисловості. Про це свідчить скорочення країною військового імпорту на

65% у 2020–2024 роках на користь власного виробництва. Ця тенденція супроводжується різким зростанням військових витрат з 11,2 мільярда доларів у 1990 році до 292 мільярдів доларів у 2023 році.

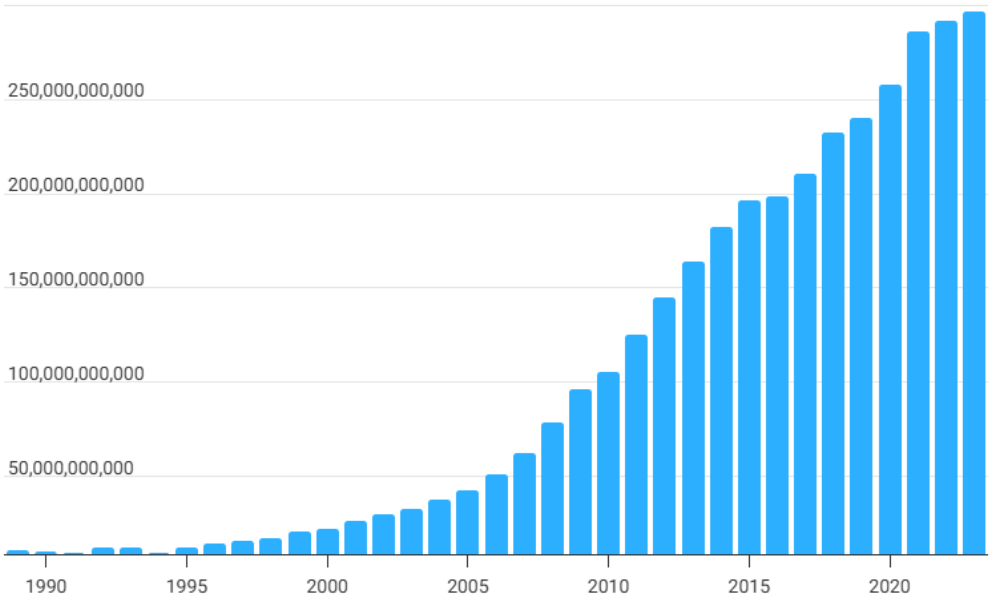

Рисунок 1.1 – Військові витрати Китаю, 1989 – 2023 р.

Джерело: [20]

Швидке зростання військового бюджету Китаю слід розглядати в контексті цілей його зовнішньої політики. У регіоні Китай висунув широкі територіальні претензії щодо Південно-Китайського моря. Він претендує на регіон, розмежований так званою Лінією дев'яти рисок, яка охоплює приблизно 90% Південно-Китайського моря. Претензії Китаю ґрунтуються на сумнівній правовій основі та були відхилені Постійною палатою третейського суду у 2016 році. Китай швидко відхилив це рішення як «недійсне».

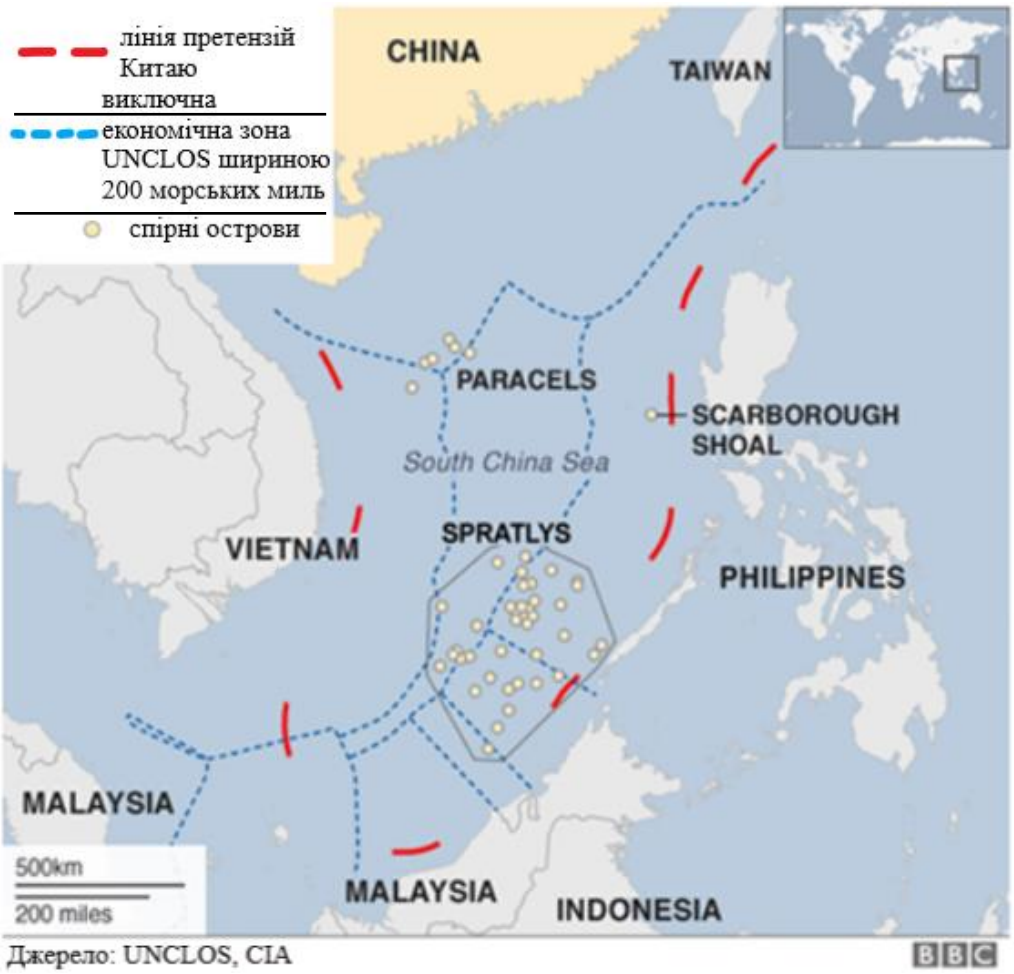

Рисунок 1.2 – Карта Південно-Китайського моря

Джерело: [19]

Південно-Китайське море включає торгівельні шляхи, якими пролягає товарний оборот на суму 3,37 трильйона доларів. Це становить 21% від загального обсягу світової торгівлі. Крім того, воно містить природні ресурси у вигляді запасів нафти і газу, а також величезні рибні запаси. Це ресурси, на які заявляє права Китай, виключаючи сусідні країни. Претензії Китаю спричинили конфлікти з кількома його сусідами: В'єтнамом, Філіппінами, Малайзією, Індонезією, Брунеєм і Тайванем. Китай використовує свою берегову охорону та військові сили, щоб перешкоджати діяльність суден цих країн у спірних районах.

Китай претендує не лише на Південно-Китайське море, а й на Тайвань. Пекін чітко дав зрозуміти, що має намір анексувати Тайвань. Китай

періодично проводить військові дії вздовж узбережжя Тайваню. Це включає військові навчання навколо острова та військове патрулювання.

Національна безпека США перебуває на критичному роздоріжжі. Якщо Китаю вдасться встановити контроль над Південно-Китайським морем, Пекін потенційно може використати своє становище для обмеження або блокування торгівлі. Це може поставити під загрозу доступ до технологій та інших ресурсів, необхідних для економіки та безпеки США. Наслідки виходять за рамки торгівлі. Китай може здійснювати політичну владу в регіоні на шкоду життєво важливим союзникам США, більшість з яких є країнами, що розвиваються або усталеними демократіями.

Аналогічну ситуацію можна спостерігати в Росії, де президент поступово чинить вплив на сусідні демократії, намагаючись їх дестабілізувати. Це включає колишню демократичну країну Білорусь, яка стала російським посередником. Росія також змогла здобути вплив у Сербії, Угорщині, Румунії та Молдові. Військове втручання Росії в Україну та Грузію є попередженням для країн Південно-Східної Азії. На відміну від Росії, Китай досі утримується від прямого втручання у справи сусідніх країн. Але оскільки амбіції та військовий потенціал Китаю продовжують зростати, це цілком можливо.

Важливість Південно-Східної Азії для зовнішньої політики США відображається у регіональній співпраці у сфері безпеки. США мають офіційні та неофіційні угоди про безпеку з Філіппінами, Таїландом, Південною Кореєю, Японією, Сінгапуром, В'єтнамом, Індонезією та Малайзією. Щодо Тайваню, міністр оборони США Піт Хегсет нещодавно попередив, що вторгнення Китаю на Тайвань матиме «руйнівні наслідки».

Виклики, які Китай ставить перед зовнішньою політикою США, не обмежуються регіоном. Китай продемонстрував готовність активно підривати інтереси Заходу у глобальних конфліктах. З 1990-х років він розвинув тісні відносини з Росією із заявленою метою зміни існуючого світового порядку. У війні в Україні є докази того, що Китай надавав Росії матеріали та обладнання для виробництва зброї та підтримував Росію дипломатично. Китай розвинув

тісні зв'язки з двома іншими західними ворогами – Іраном та Північною Кореєю.

Усі країни стикаються з потенційним конфліктом між вигодами від торгівлі та її політичними наслідками. США отримують економічну вигоду від торгівлі з Китаєм, але це також негативно впливає на національні інтереси безпеки США. Ефективним способом вирішення цієї дилеми є інтеграція торгівлі у зовнішню політику. Для США це означає перегляд своїх економічних зв'язків з Китаєм. Головною торговельною перевагою Китаю є низька вартість виробництва. Але те саме стосується Філіппін, Таїланду, Індії, Малайзії, Індонезії та багатьох інших демократій, що розвиваються. Переміщення торгівлі до цих країн сприятиме економічному зростанню з обох сторін, захистить демократичні інституції в політично вразливих країнах та зміцнить дипломатичні відносини.

Існують приклади успішної інтеграції торгівлі та зовнішньої політики. Угоди про вільну торгівлю між Мексикою, Канадою та Сполученими Штатами зміцнили економічні та політичні зв'язки, незважаючи на нещодавні виклики за часів адміністрації Трампа. Іншим прикладом є Всеохопна та прогресивна угода про Транстихоокеанське партнерство (CPTPP), яка економічно пов'язує країни Америки з країнами Південно-Східної Азії. Примітно, що ініціатива Китаю щодо приєднання була оцінена неоднозначно та викликала занепокоєння серед окремих членів угоди. Ці та подібні договори створили можливості для співпраці, що сприяють економічному зростанню та політичній стабільності.

Торгівля пропонує суттєві переваги. Однак вона також може призвести до конфліктів із зовнішньополітичними імперативами. Країнам доцільно мудро вибирати своїх торговельних партнерів, враховуючи як економічні, так і зовнішньополітичні цілі. Стратегічні торговельні угоди надають можливість скористатися перевагами торгівлі без шкоди для національної безпеки. Десятиліття вільної торгівлі створили високий ступінь економічної інтеграції. Однак минулі економічні зв'язки не є перешкодою. Розвиток нових торговельних відносин потребує часу. Зараз саме час розпочати цей процес.

1.3 Методичні засади аналізу імпортної політики

Методичні засади аналізу імпортної політики тісно пов’язані з дослідженням інструментів, за допомогою яких держава регулює зовнішньоторговельні потоки.

Наукові дослідження імпортної політики широко застосовують метод літературного огляду, який полягає у систематичному вивченні наявних теоретичних і практичних джерел. Цей підхід дозволяє виявити закономірності у впливі імпорту на економічне зростання, оцінити його роль у формуванні державних доходів і розвитку логістичної інфраструктури. Застосування якісного аналізу, порівняння та синтезу результатів попередніх досліджень допомагає сформувати цілісне бачення економічних процесів, що супроводжують імпортну діяльність.

Результати подібних досліджень показують, що імпортна активність позитивно впливає на розвиток промисловості, стимулює зайнятість у транспортно-логістичному секторі, підвищує податкові надходження і водночас створює ризики для торговельного балансу. Саме тому аналіз імпортної політики має враховувати не лише економічні, а й структурні, соціальні та інституційні чинники.

Для оцінки ефективності імпортного регулювання застосовуються такі показники, як індекс імпортної залежності, коефіцієнт покриття імпорту експортом, частка критичного імпорту в загальному обсязі зовнішньоторговельних операцій. На основі цих даних визначаються напрями оптимізації імпортної політики, що забезпечують баланс між лібералізацією торгівлі та захистом національного виробництва.

Важливе місце в методичних засадах аналізу імпортної політики займають підходи до забезпечення достовірності статистичних даних. Сучасні дослідження міжнародної торгівлі наголошують на необхідності попередньої корекції та гармонізації торговельної статистики, оскільки офіційні дані різних країн часто містять суттєві розбіжності. Одним із

ефективних інструментів є методика порівняння дзеркальної статистики, що ґрунтується на зіставленні даних імпорту та експорту між країною і її торговельними партнерами. Такий підхід дозволяє виявити асиметрії в обліку товарних потоків, визначити рівень надійності статистики й сформувати більш узгоджені показники зовнішньоторговельної діяльності.

У сучасних наукових дослідженнях застосовуються також методи побудови індексів надійності даних, алгоритми корекції аномальних значень та методики агрегування інформації з декількох джерел. Використання таких інструментів дозволяє мінімізувати похибки, спричинені дублюванням, неправильним кодуванням товарів або неповнотою звітності. Забезпечення високої якості статистичної інформації є ключовою передумовою точних розрахунків індикаторів імпортної залежності, оцінки ефективності тарифного регулювання та формування обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення державної політики у сфері імпорту. Таким чином, методи гармонізації даних становлять важливу частину загальної методології аналізу імпортної політики, забезпечуючи об’єктивність та наукову достовірність аналітичних висновків.

Таким чином, методологічний підхід до аналізу імпортної політики повинен ґрунтуватися на комплексному дослідженні економічних ефектів імпорту, його впливу на промисловість, бюджет, зайнятість і макроекономічну стабільність. Лише системний аналіз дозволяє сформувати ефективну модель державного регулювання, яка забезпечує стабільне економічне зростання та конкурентоспроможність країни у глобальному середовищі.

Інструменти торговельної політики становлять систему заходів, що дозволяють урядам впливати на структуру, масштаби та динаміку міжнародної торгівлі, забезпечуючи баланс між інтеграцією у світове господарство та захистом національних економічних інтересів. У цьому контексті вивчення імпортної політики охоплює аналіз тарифних, нетарифних та адміністративних засобів впливу, а також торговельних угод, що формують основу сучасних економічних відносин між країнами.

Тарифна політика є одним із найбільш традиційних та ефективних інструментів впливу на імпорт. Її сутність полягає у встановленні податків на імпортовані товари, що дозволяє підвищувати їхню кінцеву ціну і, відповідно, знижувати конкурентоспроможність порівняно з вітчизняною продукцією. Тарифи можуть мати як фіскальне, так і протекціоністське значення: з одного боку, вони формують надходження до державного бюджету, а з іншого – сприяють розвитку національної промисловості. Однак надмірне використання тарифів нерідко призводить до зростання цін для споживачів та зниження стимулів для модернізації виробництва.

Нетарифні інструменти охоплюють ширший спектр заходів, що спрямовані на обмеження або контроль імпорту без застосування податкового механізму. До них належать квоти, ліцензування, технічні, санітарні та фітосанітарні вимоги, а також політика державних закупівель і добровільні обмеження експорту. Хоча формально такі заходи часто виправдовуються необхідністю захисту споживачів чи довкілля, на практиці вони нерідко виконують приховану протекціоністську функцію. Нетарифні бар’єри стали особливо поширеними в останні десятиліття у зв’язку з ускладненням глобальних ланцюгів постачання та зростанням вимог до якості продукції.

Адміністративні інструменти імпортної політики виражаються у державному контролі за процедурою доступу іноземних товарів на внутрішній ринок. Йдеться про правила митного оформлення, стандартизацію та сертифікацію продукції, валютне регулювання та інші регламентні заходи. Такі механізми, хоча й мають технічний характер, відіграють ключову роль у забезпеченні економічної безпеки держави, оскільки дозволяють захистити споживачів від небезпечної продукції та водночас стимулюють розвиток власного виробництва.

Формування сучасної імпортної політики неможливо розглядати без урахування історичного контексту. Еволюція торговельних інструментів від меркантилізму, який базувався на прагненні досягти позитивного торговельного балансу, до сучасної системи багатосторонніх торговельних угод свідчить про те, що держави постійно шукали баланс між

протекціонізмом і лібералізацією. Післявоєнний період позначився зростанням ролі міжнародних інституцій, таких як ГАТТ і СОТ, які закріпили принципи багатосторонньої співпраці та лібералізації торгівлі. Водночас наприкінці XX – на початку XXI століття відбулося розширення регіональних торговельних угод, що створило нові можливості для інтеграції, але водночас породило ризики фрагментації глобальної торговельної системи.

Сучасні тенденції у сфері торговельної політики засвідчують зростання ролі нетарифних та адміністративних заходів. Цифровізація економіки, зміна клімату та екологічні виклики, а також глобальні кризи на кшталт пандемії COVID-19 актуалізували питання диверсифікації постачання, забезпечення стійкості ланцюгів поставок та розробки нових підходів до регулювання міжнародної торгівлі. У цьому контексті особливого значення набувають дискусії щодо поєднання вільної торгівлі з екологічними стандартами, а також щодо використання механізмів вуглецевого коригування на кордонах.

Таким чином, методичні засади аналізу імпортної політики повинні ґрунтуватися на комплексному підході до дослідження тарифних, нетарифних та адміністративних інструментів, урахуванні історичних закономірностей їх розвитку та сучасних глобальних тенденцій. Лише системне вивчення цих факторів дозволяє сформувати об’єктивне уявлення про ефективність державного регулювання імпорту та виробити рекомендації для оптимізації торговельної політики в умовах зростаючої нестабільності світової економіки.

Отже, інструменти імпортної політики формують основу механізму державного регулювання зовнішньої торгівлі та мають визначальний вплив на розвиток національної економіки. Тарифні, нетарифні та адміністративні заходи у своїй сукупності дозволяють урядам регулювати обсяги імпорту, захищати внутрішній ринок, забезпечувати економічну безпеку та формувати сприятливі умови для розвитку національного виробництва. Історичний досвід засвідчує, що ефективність застосування цих інструментів залежить від збалансованості між протекціонізмом і лібералізацією торгівлі, а сучасні глобальні виклики висувають нові вимоги до їх використання. У цьому

контексті методичні підходи до аналізу імпортної політики мають враховувати не лише економічні, а й соціальні, екологічні та технологічні аспекти. Це створює основу для розробки комплексних рішень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності економіки та інтеграцію у світовий економічний простір.

Разом із тим важливо враховувати, що методичні засади аналізу імпортної політики мають ґрунтуватися не лише на традиційних теоретичних підходах, а й на сучасних практиках збору, обробки та інтерпретації статистичної інформації, які застосовуються в Україні та за кордоном. Національна система оцінки імпортних потоків спирається на декілька ключових джерел: статистику Державної служби статистики України, дані митних декларацій, аналітичні матеріали Державної митної служби, а також інформацію Національного банку України щодо платіжного балансу та зовнішнього сектору. Кожне з цих джерел виконує специфічні функції – від фіксації фізичного обсягу товарів до відображення фінансових операцій, що забезпечує комплексність аналізу, але водночас створює певну фрагментарність даних. В українській практиці широко використовуються міжнародні стандарти обліку зовнішньоторговельних операцій, зокрема класифікація товарів за Гармонізованою системою (HS), методичні рекомендації МВФ щодо платіжного балансу (BPM6) та стандарти Системи національних рахунків. Це забезпечує можливість порівнювати українські показники з даними інших країн та міжнародних організацій, що є важливою передумовою коректної оцінки імпортної політики в умовах інтеграції у глобальні ринки.

Однак навіть за наявності розвиненої нормативної бази та єдиних міжнародних стандартів українська статистика імпортних потоків стикається з низкою проблем, які ускладнюють методологічний аналіз. Основними з них є розбіжності між даними різних установ, неповнота звітності окремих суб’єктів, технічні помилки у декларуванні та часові лаги між реальними поставками і їх відображенням у статистиці. Значний вплив на якість інформаційної бази чинить і воєнна агресія, яка зумовила зміну логістичних

маршрутів, втрату контролю над окремими територіями, уповільнення обробки даних та збільшення частки непрямих поставок. У цих умовах традиційних методів збору й узагальнення даних стає недостатньо, тому зростає потреба у використанні інструментів, спрямованих на підвищення достовірності та узгодженості статистики.

Одним з таких інструментів, який широко застосовується у світовій практиці й поступово впроваджується в Україні, є методика порівняння дзеркальної статистики. Її сутність полягає в аналізі даних про експорт до України, які надають країни-партнери, та їх зіставленні з українськими даними щодо імпорту з цих країн. Виявлені розбіжності дозволяють ідентифікувати асиметрії, спричинені різницею у методологіях, заниженням митної вартості, нерегулярною звітністю або перекласифікацією товарів. Застосування цього методу є особливо важливим для оцінки товарних груп із підвищеними фіскальними ризиками, де можливе заниження обсягів імпорту з метою мінімізації податкових платежів. Регулярне використання дзеркальної статистики забезпечує не лише корекцію вихідних даних, а й підвищення якості оцінок, що використовуються для розрахунку ключових індикаторів імпортної залежності та формування державної політики. У світовій економічній літературі цей підхід розглядають як один із базових методологічних інструментів для виявлення структурних диспропорцій у міжнародній торгівлі, а останні наукові розробки пропонують різні модифікації алгоритмів, які підвищують точність порівняння даних та зменшують вплив методологічних відмінностей між країнами.

З розвитком цифрових технологій дедалі ширше застосовуються методи побудови індексів надійності статистичних даних, що дають змогу оцінити ступінь довіри до конкретних джерел інформації або окремих товарних позицій. Індекси надійності поєднують кілька критеріїв: стабільність динаміки, відповідність між національними та міжнародними джерелами, наявність сезонних аномалій, частоту корекцій тощо. Впровадження таких інструментів в українську практику дозволило б не лише підвищити якість статистичних оцінок, а й оптимізувати використання ресурсів шляхом

автоматичної ідентифікації «проблемних» позицій, які потребують додаткової перевірки. Аналогічно важливим є застосування алгоритмів виявлення аномалій, заснованих на методах машинного навчання, що дають змогу виявляти нетипові коливання обсягів імпорту, підозрілі зміни маршрутів постачання або різкі коливання митної вартості. Такі інструменти є ефективними в умовах великих масивів даних та складної структури зовнішньоторговельних потоків, де традиційні методи аналізу виявляються недостатньо гнучкими.

Методологічна база аналізу імпортної політики в Україні доповнюється також використанням сучасних аналітичних платформ, зокрема бізнес-аналітичних (BI) систем митної служби. Вони забезпечують доступ до великих масивів даних у режимі близькому до реального часу, дозволяють аналізувати структуру імпортних потоків за різними параметрами – підприємствами, країнами походження, товарними групами, митними режимами. Застосування таких систем значно розширює можливості державних органів щодо моніторингу імпортних товарів, виявлення потенційних порушень та прогнозування структурних змін у зовнішній торгівлі. Використання BI-інструментів, у поєднанні з методами агрегування даних, сприяє підвищенню ефективності аналізу та прийняття рішень, особливо в умовах підвищеної невизначеності, коли зовнішньоекономічні зв’язки зазнають суттєвих трансформацій.

Разом із тим існуюча методика аналізу імпорту в Україні має свої переваги та недоліки, що зумовлені як якістю наявної статистичної інфраструктури, так і економічними та політичними умовами. До її сильних сторін належить відповідність міжнародним стандартам, що забезпечує порівнянність статистики; наявність розвиненої системи митного моніторингу, яка дозволяє проводити детальний аналіз імпортних потоків; а також часткове використання методів дзеркальної статистики, що підвищують достовірність даних. Водночас існують і суттєві обмеження: розбіжності між різними джерелами даних, недостатня інтеграція між відомствами, складнощі із відображенням потоків, пов’язаних із воєнними

діями, та обмежені ресурси для повного впровадження сучасних цифрових технологій аналізу.

У такій ситуації доцільним є впровадження комбінованої методики аналізу імпорту, яка поєднує традиційні статистичні підходи з інноваційними інструментами контролю якості даних і сучасними аналітичними технологіями. Найбільш перспективною для України є методика, що передбачає використання стандартних міжнародних підходів до обліку зовнішньої торгівлі як основи для формування первинної статистики, доповненої системною застосуванням дзеркальної статистики, індексів надійності та алгоритмів ідентифікації аномалій. Такий підхід дозволить не лише підвищити об’єктивність оцінки імпортних потоків, а й забезпечить можливість оперативної реакції на зміни зовнішніх умов, виявлення ризиків та коригування державної політики у сфері імпорту.

Особливої актуальності набуває поєднання кількісних і якісних методів аналізу, що включають як розрахунок традиційних індикаторів імпортної залежності, так і використання сценарного підходу для оцінки стійкості постачань у ключових секторах економіки. Така методика дозволяє моделювати можливі наслідки обмеження імпорту окремих товарів, визначати альтернативні джерела постачання та формувати пропозиції щодо диверсифікації торговельних потоків. У результаті аналіз імпортної політики стає більш комплексним і здатним забезпечити формування ефективних рішень у сфері економічної безпеки та структурної модернізації економіки.

Отже, на сучасному етапі розвитку української економіки найбільш придатною є методика аналізу імпортної політики, що базується на комплексному поєднанні міжнародних статистичних стандартів, інструментів гармонізації та верифікації даних, сучасних цифрових технологій і поглибленого секторного аналізу. Її застосування дозволить підвищити якість аналітичних висновків, забезпечити об’єктивність і узгодженість показників, а також створити підґрунтя для формування ефективної державної імпортної політики, здатної адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх викликів та сприяти довгостроковому економічному розвитку держави.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було теоретично обґрунтовано сутність, цілі та завдання імпортної політики як невід'ємної складової зовнішньоекономічної стратегії держави. Показано, що імпортна політика виступає системою державних заходів тарифного, нетарифного та адміністративного характеру, спрямованих на регулювання обсягів, структури та умов ввезення товарів і послуг. Вона покликана одночасно забезпечувати задоволення внутрішніх потреб економіки, підтримку національного виробника, зміцнення економічної безпеки та інтеграцію країни у світове господарство. Узагальнення наукових підходів дозволило визначити імпортну політику як комплексну державну стратегію, що поєднує економічні, соціальні та безпекові пріоритети й тісно корелює з євроінтеграційним курсом України.

З'ясовано, що імпорт відіграє подвійнішу роль для національної економіки: з одного боку, він є важливим джерелом технологічного оновлення, постачання критичної сировини, обладнання, медикаментів та інших товарів, які не виробляються або є дефіцитними на внутрішньому ринку; з іншого – надмірна імпортозалежність формує суттєві ризики для макроекономічної стабільності, посилює вразливість торговельного та платіжного балансів, створює загрози для розвитку вітчизняного виробництва. Отже, ключовим завданням держави є досягнення балансу між відкритістю економіки та захистом внутрішніх інтересів, що потребує виваженого використання інструментів імпортного регулювання.

Поглиблено розкрито взаємозв'язок імпортної політики із зовнішньоекономічною стратегією та національною безпекою. Показано, що сучасні глобальні виклики, зокрема зростання геополітичної напруженості, воєнні конфлікти, посилення боротьби за контроль над стратегічними ресурсами, зумовлюють необхідність розглядати імпорт не лише в економічній, а й у безпековій площині. Залежність від імпорту енергоносіїв, фармацевтичної та оборонної продукції, продовольства та інших критичних

товарів може бути використана як інструмент політичного тиску, що ставить під загрозу економічний суверенітет держави. У цьому контексті імпортна політика набуває статусу важливого інструмента економічної дипломатії та засобу підтримання стійкості держави до зовнішніх шоків через диверсифікацію постачань, формування резервів і стимулювання розвитку національних виробництв.

Важливим результатом теоретичного аналізу є окреслення ролі імпортної політики в умовах трансформації глобальної торговельної системи. На основі розгляду міжнародних практик наголошено, що поряд із класичними тарифними заходами дедалі більшого значення набувають нетарифні та адміністративні інструменти – технічні, санітарні, фітосанітарні стандарти, сертифікація, митні процедури, вимоги до якості та безпечності продукції. Саме через ці механізми держави інтегрують у торговельну політику вимоги екологічної та соціальної відповідальності, а також безпекові пріоритети. Для України це особливо актуально у зв’язку з необхідністю гармонізації регуляторного середовища із законодавством ЄС.

У розділі обґрунтовано методичні засади аналізу імпортної політики, які базуються на поєднанні кількісних та якісних підходів. Запропоновано використовувати систему показників, що відображають рівень імпортної залежності, покриття імпорту експортом, частку критичного імпорту, структуру поставок за країнами-партнерами та товарними групами. Зроблено акцент на тому, що достовірність оцінок імпортних потоків прямо залежить від якості статистичної бази, що вимагає застосування сучасних методів гармонізації й верифікації даних. До таких методів віднесено порівняння дзеркальної статистики з даними торговельних партнерів, побудову індексів надійності показників, використання алгоритмів виявлення аномалій та впровадження цифрових бізнес-аналітичних систем у роботі митних та статистичних органів.

Узагальнення теоретичних і методологічних підходів дозволило зробити висновок, що ефективна імпортна політика має формуватися на основі комплексного аналізу економічних, безпекових, інституційних і

технологічних чинників. Вона повинна поєднувати лібералізацію доступу до продуктивного імпорту, необхідного для модернізації економіки, із цілеспрямованим захистом національних виробників у стратегічно важливих галузях та мінімізацією критичної залежності від окремих постачальників і ринків. Таким чином, теоретичні положення, розкриті у першому розділі, створюють методологічну основу для подальшого аналізу сучасного стану імпортної політики України та розробки практичних рекомендацій щодо її вдосконалення у наступних розділах роботи.

2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1 Основні показники зовнішньоторговельної діяльності України

Зовнішньоторговельна діяльність України у 2025 році формується під впливом широкого спектра економічних, політичних, безпекових та логістичних чинників, які суттєво змінюють як динаміку торговельних потоків, так і структуру експорту та імпорту. Попри надзвичайно складні умови ведення господарської діяльності, зовнішня торгівля залишається однією з ключових складових економічної системи країни, визначаючи масштаби валютних надходжень, можливості відновлення економіки, рівень інтегрованості у світові ринки та здатність підприємств адаптуватися до воєнних ризиків і структурних трансформацій. Аналіз даних за дев'ять місяців 2025 року дає можливість оцінити поточний стан зовнішньоторговельних процесів, виявити головні тенденції та проблеми, а також визначити потенційні напрями подальшого розвитку.

Рисунок 2.1 – Місячна динаміка ВВП України у 2025 році (% р/р)

Джерело: [20]

Згідно з даними Державної митної служби України, загальний зовнішньоторговельний оборот країни за січень–вересень 2025 року становив

89,6 млрд дол. США, що є одним із найбільш показових значень останніх років. При цьому імпорт, як і в попередні роки, переважає над експортом, що формує значний негативний баланс зовнішньої торгівлі. Експорт товарів за цей період досяг 29 572,1 млн дол. США, тоді як імпорт становив 60 191,0 млн дол. США, тобто майже вдвічі перевищував експортні надходження. Таким чином, дефіцит зовнішньої торгівлі товарами у 2025 році склав –30,6 млрд дол. США, що на 50% більше, ніж за аналогічний період 2024 року. Коефіцієнт покриття імпорту експортом знизився до 0,49, що є вкрай низьким показником і підкреслює критичний рівень імпортозалежності економіки.

Рисунок 2.2 – Зовнішня торгівля товарами та послугами України у 2025 році.

Джерело: [20]

Зростання імпорту у 2025 році є результатом кількох взаємопов’язаних факторів. Значну частку імпорту становлять машини, обладнання, транспортні засоби та продукція хімічної промисловості, на які припадає понад 69% загального обсягу ввезення. Ці товарні групи включають критично важливі товари для оборонного сектору, відновлення промисловості, забезпечення енергетичної стабільності та підтримки життєдіяльності економіки. Варто також враховувати, що суттєва частина імпортних поставок спрямована на відбудову інфраструктури, заміну зруйнованих виробничих

потужностей, модернізацію енергосистеми, що приводить до збільшення попиту на імпортне обладнання, оскільки внутрішнє виробництво не може забезпечити такі потреби. Окрім того, вимушена міграція бізнесу та населення спричиняє додатковий попит на окремі категорії споживчих товарів, які не виробляються в Україні або виробляються у недостатніх обсягах.

Географічна структура торгівлі у 2025 році свідчить про збереження значної залежності України від імпорту з країн ЄС та Азії. Найбільшим торговельним партнером серед імпортерів традиційно залишається Китай, імпорт з якого за перші дев'ять місяців 2025 року склав 13,3 млрд дол. США. Друге місце займає Польща (приблизно 5,7 млрд дол.), третє – Німеччина (близько 4,8 млрд дол.). Високі обсяги імпорту з цих країн пояснюються їхнім домінуванням у світовому виробництві машинобудівної продукції, електроніки, хімічних товарів та енергетичного обладнання. Крім того, Польща й Німеччина виконують функції транспортних хабів для українського імпорту, через які здійснюється транзит значної частки товарів з інших країн.

Структура експорту України за 9 місяців 2025 року зазнала помітних змін порівняно з попередніми роками. Попри загальне зниження обсягу експорту на рівні 4,1% порівняно з 2024 роком, відбуваються процеси диверсифікації експортного кошика. У 2025 році суттєво скоротився експорт зернових культур – з 7,11 млрд дол. у 2024 році до 5,42 млрд дол. США у 2025. Зменшення експорту зерна пов'язане зі складнощами у логістиці, погіршенням умов перевезення, пошкодженням транспортної інфраструктури та конкуренцією на світових ринках. Також знизилися обсяги експорту продукції рослинництва та садівництва (плоди, горіхи та ін.), що пояснюється падінням урожайності, тимчасовою окупацією частини територій та труднощами зі збором і транспортуванням урожаю.

Водночас у 2025 році деякі товарні групи демонструють стале зростання. Зокрема, експорт жирів та олій збільшився до 4,43 млрд дол., що свідчить про відновлення переробної промисловості та зростання попиту на українську олію на європейських та азійських ринках. Експорт продукції

деревообробки також зріс і становить 1,27 млрд дол., що вказує на стабілізацію роботи деревообробних підприємств у західних регіонах та на експортноорієнтовану спеціалізацію цієї галузі. Збільшення на 1,84 млрд дол. експорту електричних машин та обладнання свідчить про адаптацію окремих машинобудівних підприємств до воєнних умов та активізацію контрактів з європейськими споживачами.

Металургійний комплекс продовжує відігравати значну роль у структурі експорту. За дев’ять місяців 2025 року обсяг експорту металопродукції становив 3,42 млрд дол. (11,6% від загального експорту). Попри втрати частини виробничої інфраструктури, українські металургійні підприємства адаптували логістичні маршрути, зокрема через дунайські порти, що дозволило частково відновити експортні потоки. Однак рівень завантаження потужностей залишається нижчим за довоєнний.

Щодо експорту товарів за країнами-напрямами, у 2025 році зберігається домінування європейського ринку. Найбільшими споживачами українського експорту у 2025 році стали Польща (близько 3,7 млрд дол.), Туреччина (2,1 млрд дол.), Німеччина (приблизно 1,8 млрд дол.). Висока частка Польщі пояснюється близькістю логістики, інтеграцією українського бізнесу у польські ланцюги поставок та транзитною роллю країни у торгівлі між Україною та ЄС.

Окремо варто зупинитися на секторі послуг, який традиційно формує позитивне сальдо. За даними Державної служби статистики України, за січень–вересень 2025 року експорт послуг становив 6 338,7 млн дол. США, тоді як імпорт – 5 481,9 млн дол. США. Позитивне сальдо по послугах склало 856,8 млн дол., що частково компенсує глибокий дефіцит у торгівлі товарами. Проте слід зазначити, що експорт послуг скоротився на 15,7% порівняно з аналогічним періодом 2024 року, насамперед через домінування транспортних та ІТ-послуг, які значно залежать від логістики та стабільності бізнес-середовища.

Якщо розглядати сукупно торгівлю товарами та послугами, загальний обсяг експорту України за 9 місяців 2025 року становив 35,3–36 млрд дол.

США, тоді як імпорт – понад 65,6 млрд дол., а сумарний дефіцит зовнішньої торгівлі наближається до – 30 млрд дол. США. Такий рівень дисбалансу є одним із найбільших за останнє десятиліття. Він формує суттєві ризики для валютного ринку, міжнародного резервування, фінансування імпорту та загальної макрофінансової рівноваги.

Рисунок 2.3 – Динаміка промислового виробництва та будівництва у 2021–2025 рр.

Джерело: [20]

Аналізуючи причини погіршення зовнішньоторговельного балансу України у 2025 році, варто виділити кілька ключових чинників. По-перше, триваючий воєнний конфлікт суттєво обмежує виробництво у ключових експортних галузях – аграрному секторі, металургії, машинобудуванні. Порушення логістичних ланцюгів, руйнування інфраструктури, складний доступ до чорноморських портів – усе це обмежує можливості експорту. По-друге, збільшення імпорту значною мірою пов’язане з потребами відновлення економіки, що автоматично підвищує попит на машини, обладнання, електротехніку та енергоресурси. По-третє, світова кон’юнктура щодо українських товарів у 2025 році не була повністю сприятливою: ціни на зерно та метали не забезпечили необхідного обсягу валютних надходжень, а конкуренція на ринках ЄС та Азії зросла.

Підсумовуючи, зовнішньоторговельна діяльність України за дев’ять місяців 2025 року характеризується високим рівнем імпортозалежності, зниженням експорту окремих ключових товарних груп, значним негативним торговельним балансом та структурними змінами у товарній та географічній структурі торгівлі. Попри наявні виклики, можна зазначити, що окремі галузі (переробна промисловість, деревообробка, електротехніка) демонструють зростання, що може закласти підґрунтя для довгострокової диверсифікації експорту. Проте для стабілізації зовнішньоторговельної діяльності необхідним є поєднання ефективної державної політики у сфері підтримки експортерів, розвитку логістичної інфраструктури, залучення інвестицій та розширення асортименту продукції з високою доданою вартістю, що дозволить зменшити структурний дисбаланс між імпортом та експортом.

2.2 Вплив повномасштабної війни 2022–2025 рр. на зовнішню торгівлю та імпортну політику

Окрім людських жертв, поранень та переміщень, перші місяці повномасштабного вторгнення принесли суттєві руйнування та втрати для економіки України. Війна розпочалася саме тоді, коли економіка України відновлювалася після збоїв, спричинених пандемією COVID-19, і сталася після військового конфлікту та вторгнення на сході України з 2014 року. Руйнування та збої в роботі підприємств та інфраструктури, тимчасова окупація території, а також внутрішнє та зовнішнє переміщення населення сприяли падінню активності на 29% у першій половині 2022. Найбільші економічні потрясіння сталися в перші місяці повномасштабного вторгнення. Наприклад, до 75% малих підприємств припинили роботу в березні 2022 року. Промислове виробництво та торгівля, а також значна частина гірничодобувної, металургійної та важкої промисловості на південному сході були тимчасово окуповані або зруйновані.

З середини 2022 року активність поступово відновлювалася, оскільки фірми адаптувалися до нової ситуації, а виробництво переорієнтувалося на оборону та реконструкцію. Звільнення території, тимчасово окупованої російськими військовими силами, на початку 2022 року, повернення багатьох з тих, хто покинув Україну на початку вторгнення, перенесення фірмами своєї діяльності, пошук торговцями нових шляхів доступу до поставок та ринків, а також адаптація підприємств до нового контексту дозволили поступово відновити активність. Сприятливі погодні умови у 2023 році та першій половині 2024 року сприяли значному сільськогосподарському виробництву та підтримували експорт, незважаючи на зруйновані сховища та логістику. Різке збільшення витрат на оборону стимулювало появу нових виробничих та суміжних секторів, а також забезпечило доходи мобілізованим силам оборони, підтримуючи споживання, тоді як роботи з реконструкції збільшили будівельну активність. Темпи відновлення сповільнилися протягом 2024 року, оскільки поновлення російських атак на електричну інфраструктуру, підприємства та цивільне населення негативно впливали на активність, незважаючи на зусилля щодо. Загалом у 2024 році активність була приблизно на 22% нижчою за рівень 2021 року.

Економічний шок та відновлення були неоднорідними для різних регіонів та типів фірм, що відображає різний вплив військових дій та нападів. Багато фірм на сході, в районах, куди вторглася Росія, або поблизу них, припинили свою діяльність. Багато з цих фірм переїхали до західних регіонів, хоча й зіткнулися з труднощами з переміщенням та наймом працівників. Деякі цифрові фірми перейшли до гібридної діяльності, частина їхньої робочої сили перебувала за межами України. Тенденції в різних секторах були різними, наприклад, зростання потреб в обороні, логістиці та реконструкції призвело до дефіциту потужностей у цих секторах, тоді як переміщення населення скоротило попит у таких секторах, як соціальні послуги.

Дефіцит поточного рахунку зріс до -5,3% у 2023 році та -7,2% ВВП у 2024 році. Це можна порівняти із середнім дефіцитом у -1,9% ВВП за п'ять

років до 2021 року. На початку повномасштабного вторгнення експорт товарів знизився, зокрема через падіння вартості експорту металургії, корисних копалин та сільськогосподарської продукції, значною мірою через руйнування виробничих потужностей. Експорт послуг, на чолі з IT-послугами, був більш динамічним, хоча закриття повітряного простору України для повітряного транспорту скоротило пов'язані з ним торговельні потоки, а втрата транзитних зборів за газопроводи знизить вартість експорту у 2025 році. Імпорт залишався стабільним завдяки зростанню імпорту військових товарів та проміжних товарів, електроенергії та енергетичного обладнання через руйнування об'єктів України, а також витратам зовнішніх переміщених осіб. На додаток до цих подій, спостерігалися значні обсяги зовнішньої військової та гуманітарної допомоги в натуральній формі, що фінансувалася партнерами України. Логістика стала головною перешкодою для експорту у 2022 та 2023 роках, оскільки проблеми безпеки закрили або суттєво обмежили судноплавство Чорним морем, а блокади обмежили транспорт через сухопутні кордони України з ЄС. Ці проблеми були поступово вирішені до середини 2024 року, що зробило логістику відносно незначним викликом для експортерів.

Гранти та позики від іноземних партнерів України фінансували дефіцит поточного рахунку. Після майже паузи у 2022 році реінвестовані прибутки, частково через обмеження рахунку руху капіталу, збільшили зареєстровані прямі іноземні інвестиції у 2023 році майже до 4,4 млрд доларів США (2,5% ВВП) та 3,5 млрд доларів США (1,8% ВВП) у 2024 році. Збільшення реінвестованих прибутків та інших потоків прямих іноземних інвестицій було спрямовано переважно в оптову та роздрібну торгівлю, а також фінансовий та страховий бізнес. Країни ЄС забезпечили приблизно три чверті прямих іноземних інвестицій. Загалом, ці потоки дозволили Україні збільшити свої валютні резерви до понад 40 млрд доларів США, або понад 5 місяців імпорту.

Виходячи з припущення, що ситуація з безпекою та зовнішня підтримка мало зміняться до кінця 2024 року, очікується, що помірне зростання продовжиться у 2025 році, оскільки витрати на оборону та поточні зусилля з

реконструкції продовжуватимуть підтримувати активність, а споживчі витрати зростатимуть, оскільки дефіцит робочої сили стимулюватиме подальше сильне зростання заробітної плати. Перебої з постачанням енергії, особливо взимку, ймовірно, негативно вплинуть на промислове виробництво та перешкоджатимуть подальшому поверненню емігрантів. Дещо менш сприятливі умови зростання з другої половини 2024 року, ніж в останні роки, ймовірно, обмежать подальше зростання сільськогосподарського виробництва та експорту. Очікується, що ситуація з безпекою та зовнішня підтримка мало зміняться до кінця 2026 року. За цим сценарієм відновлення, ймовірно, ще більше пом'якшиться протягом 2025 та 2026 років, оскільки дефіцит енергії та пошкодження інфраструктури та підприємств продовжуватимуться, а повернення переміщених осіб буде незначним. За цим сценарієм очікується, що зовнішня підтримка продовжуватиме фінансувати поточний великий дефіцит бюджету, хоча менша військова підтримка в натуральній формі, ймовірно, призведе до збільшення бюджетних витрат на оборону. Очікується, що витрати на відновлення потужностей енергопостачання, житлової та транспортної інфраструктури, особливо на заході України, сприятимуть розширенню активності у будівництві та виробництві будівельних матеріалів. Виробництво, пов'язане з обороною, ймовірно, продовжуватиме зростати, оскільки потужності розвиватимуться, а державні витрати залишатимуться високими. Разом ці події, ймовірно, сприятимуть утриманню інфляції вище середньострокової цільової позначки центрального банку в 5%.

Після стабілізації безпекової ситуації прогнозується спочатку відновлення зростання, оскільки повернення переміщених осіб та прискорення відбудови. Очікується, що потім зростання буде відповідати потенційним темпам, про які йдеться нижче. Ці темпи залежатимуть від безпекової ситуації, зовнішньої підтримки, а також темпів і якості впровадження реформ, що сприятиме залученню інвестицій, поверненню та працевлаштуванню переміщених осіб, а також підвищенню продуктивності праці.

Ці прогнози оточує виняткова невизначеність. Збереження зовнішньої підтримки вимагатиме підтримки ефективного макроекономічного управління та імпульсу у впровадженні структурних реформ для покращення інвестиційного клімату та цілісності державного сектору. Якщо фінансову та натуральну підтримку скоротити раніше, бюджетний та зовнішній баланс погіршаться, що, своєю чергою, поставить під загрозу макроекономічну стабільність, яка була основою стійкості приватного сектору. Зменшення натуральної підтримки ризикує суттєво збільшити бюджетні військові витрати, послаблюючи державні фінанси. І навпаки, покращення безпекової ситуації раніше обмежить подальші втрати населення та шкоду для економіки, а також може значно підвищити зростання, оскільки прискорюються заходи з реконструкції та відновлення, а також зростає довіра та повертається більше переміщених осіб. Особливо, якщо це супроводжуватиметься постійною зовнішньою підтримкою та збільшенням іноземних інвестицій, це може призвести до сильного тиску на попит, зокрема в будівельному секторі та секторі будівельних матеріалів. Значні коригування в багатьох секторах та повніша інформація про економічну ситуацію, ймовірно, відбудуться після скасування обмежень воєнного стану, що спричинить нові політичні ризики. Наприклад, 15% ІТ-працівників повідомляють, що планують поїхати за кордон, коли кордони будуть відкриті для чоловіків призовного віку, що створить нові виклики для динаміки цього сектору та експортних показників. У довгостроковій перспективі виникають інші ризики для перспектив, деякі з яких викладено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Події, які можуть призвести до суттєвих змін у прогнозі

Шок	Можливий вплив
Ситуація з безпекою залишається нестабільною і після 2026 року, через постійні атаки з боку Росії	Постійне пошкодження економічної та соціальної інфраструктури та мінімальна чиста міграція, що призводить до повернення населення, шкодять довгостроковим перспективам зростання.

та пошкодження, зокрема енергетичної інфраструктури.	Бюджетний дефіцит залишається дуже значним, що посилює проблеми довгострокової стійкості боргу та обмежує ресурси для реконструкції та відновлення.
Міжнародне пільгове кредитування та грантова підтримка України швидко скорочується.	Зниження зовнішньої підтримки призводить до фіскального тиску з метою збільшення внутрішніх доходів, скорочення соціальних та інших витрат, не пов'язаних з обороною, а також збільшення внутрішнього боргу та монетарного фінансування. Довгостроковий борговий тиск є більшим, з вищими процентними витратами та ризиком дефолту, що обмежує доступність та підвищення вартості фінансування приватних інвестицій. Це також призводить до скорочення міжнародних резервів, посилення тиску на девальвацію обмінного курсу та ризиків відтоку капіталу, що потенційно може призвести до повторного запровадження контролю за рухом капіталу з боку влади.
Вторгнення Росії в Україну швидко припинилося, що дозволило пришвидшити зусилля з реконструкції та відновлення разом із впровадженням програми внутрішніх реформ.	Прискорення реконструкції та відновлення, що дозволяє відновити більш продуктивну інфраструктуру та економічний капітал за постійної міжнародної підтримки. Активніше повернення мігрантів та зусилля щодо реінтеграції ветеранів підтримують робочу силу, доходи та добробут.
Впровадження реформ різко уповільнюється, спостерігається деякий регрес.	Зменшення підтримки з боку міжнародних партнерів обмежує фіскальну стійкість та підвищує вартість фінансування, посилюючи тиск на обмінний курс з метою його девальвації

	та підвищення інфляції, що призводить до вищих процентних ставок. Довгостроковий потенціал зростання знижується, оскільки повільніше покращення бізнес-середовища та більша невизначеність зменшують інвестиції, обмежують зростання продуктивності та зменшують чисту міграцію, посилюючи демографічний тиск.

Еволюція економіки в довгостроковій перспективі є важливою для оцінки пріоритетів політики та фіскальної стійкості. Як у базовому сценарії реформ, так і в сценарії прискорених реформ зростання ВВП спочатку стимулюється реконструкцією та поверненням зовнішньо переміщених осіб, а потім поступово знижується через слабку демографічну динаміку. Сценарій прискорених реформ підтримує зростання приблизно на один процентний пункт вище порівняно з базовим сценарієм, тоді як сценарій відхилення від політики передбачає майже нульове зростання, оскільки слабка демографічна ситуація компенсує скромне зростання продуктивності. Протягом наступних 25 років прогнозується, що ВВП на душу населення щорічно зростатиме на 2,4% у базовому сценарії реформ, на 3,3% у сценарії прискорених реформ та на 1,1% у сценарії відхилення від політики, зростаючи на 81%, 130% та 29% відповідно в кожному з цих сценаріїв. Це початкове посилення слабше у сценарії відхилення від політики. Прогнозоване зростання на душу населення за сценарієм прискорених реформ порівнянне з тим, яке спостерігалося в Угорщині, Польщі та Словацькій Республіці між 1995 і 2020 роками, що було стимульовано процесом вступу та інтеграції до Європейського Союзу (3,2% щорічно).

Дефіцит бюджету різко зріс з самого початку повномасштабної війни через різке збільшення витрат на оборону та, як очікується, залишатиметься значним у 2025 році. Між 2015 і 2021 роками загальні витрати України поступово скорочувалися відносно ВВП, досягнувши 33,9% ВВП у 2021 році.

Потреби оборони з того часу подвоїлися загальні витрати відносно ВВП. Внутрішні доходи знизилися у 2022 році через перебої в діяльності та податкових надходженнях, а також через різні тимчасові політичні заходи, а потім стабілізувалися відносно ВВП. Неподаткові надходження від зовнішніх грантів та збільшення дивідендів від державних підприємств підтримали доходи.

Повномасштабна війна призвела до того, що витрати України на оборону зросли до понад 20% ВВП у 2022 році, а в бюджеті вони мають досягти 26% ВВП у 2025 році, тоді як витрати на громадський порядок потроїлися до 9% ВВП. Витрати на персонал поглинають основну частину цих витрат, досягаючи 18% ВВП. Різні військові спостерігачі припускають, що у 2024 році активно працювало від 1 до 1,1 мільйона військовослужбовців оборони (офіційні дані є конфіденційними), порівняно з 300 000 у 2020 році. Зарплати вищі, ніж на багатьох робочих місцях у приватному секторі, а надбавки за передову та діяльність з підвищеним ризиком можуть збільшити їх до чотирьох разів. Звільнення значної частини цього персоналу, коли дозволяють потреби безпеки, та обмеження додаткових надбавок значно зменшать витрати та полегшать дефіцит робочої сили для роботодавців. Окрім персоналу, закупівлі матеріалів, таких як боєприпаси, досягли 9% ВВП у 2024 році, а підтримка швидкозростаючої оборонної промисловості була значною, але є конфіденційною. Ці цифри не включають вартість необов'язкової оборонної та гуманітарної допомоги, яка, за оцінками, наблизиться до 18% ВВП протягом 2023 та 2024 років. Плани, оголошені зовнішніми партнерами, свідчать про те, що необов'язкова підтримка суттєво скоротиться у 2025 році, зокрема гуманітарної допомоги. Коли необов'язкова підтримка не виправдовує очікувань, бюджетні витрати, як правило, зростають, як це сталося у другому кварталі 2024 року. Незважаючи на цей тиск, Україні вдалося зберегти витрати на охорону здоров'я та соціальний захист відносно ВВП, тоді як витрати на освіту та економічний розвиток знизилися лише незначно, частково через зменшення кількості студентів.

Соціальні витрати були зміцнені завдяки підтримці 4,6 мільйона внутрішньо переміщених осіб.

Бюджет на 2025 рік суттєво збільшує витрати на реконструкцію, зокрема на Міністерство розвитку громад та територій (також відоме як Міністерство відновлення) для відновлення інфраструктури. Він спрямований на скорочення витрат на соціальну допомогу, охорону здоров'я та освіту до 8,4% ВВП, що приблизно на 1% ВВП менше, ніж у 2024 році. Трансферти до Пенсійного фонду будуть скорочені, тоді як Фонд безробіття, який має профіцит, сприятиме збалансуванню бюджету. Фінансування підтримки малозабезпечених домогосподарств зросло менше, ніж інфляція, з 2021 року. Бюджет на 2025 рік включає нецільову допомогу в розмірі 1000 гривень (24 долари США) на особу для покриття встановленого переліку щоденних витрат. Витрати на відсотки зростають зі зростанням боргу, з майже 3% ВВП у 2021 році до 4% у 2024 році, незважаючи на паузу в обслуговуванні платежів за офіційними кредитами та перенесення єврооблігацій.

Внутрішні податкові надходження залишаються нижчими за рівень до 2022 року в реальному вираженні та відносно ВВП. Вони впали протягом перших місяців повномасштабного вторгнення, що відображає порушення процесів та діяльності збору податків, а також тимчасові податкові пільги та відстрочене оподаткування. З 2023 року деякі ставки податку на прибуток підприємств були підвищені, звільнення скасовані, а процеси збору посилені. Вищі ціни та високий споживчий попит підтримали податок на додану вартість та акцизи, а також було продовжено дію ПДВ. Тимчасово підвищена ставка податку у розмірі 50% була запроваджена на корпоративний прибуток банків за 2023 рік та поширена на їхній прибуток за 2024 рік. З 2025 року ставка податку на прибуток підприємств встановлена на рівні 25% для банків та інших фінансових установ (крім страховиків). Податок на прибуток від праці та надходження від соціальних внесків були скасовані мобілізованими силами оборони, чиї задекларовані доходи часто перевищують їхні попередньо задекларовані доходи. Збільшення додаткової ставки податку на

прибуток військовослужбовців з 1,5% до 5% з січня 2025 року підтримає доходи.

Пільгові джерела стали ключовими для державного фінансування України на тлі зростання потреб у фінансуванні та підвищеного кредитного ризику. Протягом місяців після повномасштабного вторгнення агентства різко знизили суверенний кредитний рейтинг України. До вторгнення Україна збільшила частку внутрішнього ринкового боргу в загальному обсязі емісії боргу, досягнувши в середньому понад 45% між 2019 і 2021 роками. З 2022 року частка внутрішнього боргу знизилася, досягнувши 30% від непогашеної суми у 2024 році. Частка фінансування із зовнішніх пільгових джерел різко зросла до середнього рівня 76% запозичень України між лютим 2022 року та листопадом 2024 року, збільшивши частку цих позик у загальному обсязі непогашеної заборгованості з 21% у 2021 році до майже 60% на кінець 2024 року. Пільгові умови зменшують потреби у фінансуванні завдяки нижчим процентним витратам та довшим термінам погашення. Однак зростання частки боргу, деномінованого в іноземній валюті, наражає Україну на значний валютний ризик. Офіційні кредитори погодилися призупинити виплати за обслуговування боргу до кінця березня 2027 року, коли вимоги, ймовірно, будуть реструктуризовані.

Частка міжнародного ринкового боргу зменшилася, без нового випуску після лютого 2022 року та з реструктуризацією існуючих єврооблігацій. У серпні 2024 року кредитори погодилися конвертувати єврооблігації з непогашеною основною сумою 20,5 млрд доларів США в облігації на суму 15,2 млрд доларів США в принципі, без основної суми боргу до 2029 року та зі зменшенням процентних платежів. Тривають інші переговори щодо реструктуризації, зокрема, щодо непогашених варрантів, пов'язаних з ВВП, на суму 2,6 млрд доларів США, які потенційно виплачують власникам 15% будь-якого зростання ВВП понад 3% річного зростання в реальному вираженні до закінчення терміну дії варрантів у 2041 році. Вони були випущені після реструктуризації боргу у 2015 році. Метою переговорів є забезпечення справедливого та рівного ставлення до цих варрантів порівняно

з іншими боргами. Це також передбачатиме перегляд комерційних позик та гарантованого урядом боргу. Наприклад, державний залізничний оператор «Укрзалізниця» має непогашені єврооблігації на суму 1,05 млрд доларів США, які він прагне реструктуризувати після призупинення процентних платежів. Забезпечення еквівалентної реструктуризації різних зовнішніх боргів України для суттєвого продовження термінів погашення та зниження процентних витрат є ключовим для відновлення боргу та фіскальної стійкості.

Уряд прагне досягти первинного профіциту бюджету в межах від 0,5% до 1,5% ВВП у середньостроковій перспективі після закінчення воєнного стану. Консолідація первинних дефіцитів, які, за прогнозами, становитимуть близько 15% ВВП до 2026 року, буде складною, але важливою для досягнення сталого державного боргу. Зменшення потреб державного фінансування та пропозиції державних облігацій спонукатиме банки натомість фінансувати приватні інвестиції та операції.

Консолідація вимагатиме скорочення державних витрат. Повернення витрат на оборону з 25% ВВП, запланованих у бюджеті на 2025 рік, до більш типових рівнів дозволить значною мірою здійснити консолідацію. У країнах ОЕСР витрати на оборону в середньому становили 1,5% ВВП у 2022 році, причому найбільшу частку – 4,7% ВВП – витратив Ізраїль, і ці частки з того часу зросли, і в найближчі роки планується їх подальше зростання. Водночас, тиск на витрати на реконструкцію та підтримку демобілізованого персоналу, внутрішньо та зовнішньо переміщеного населення у перекваліфікації, переселенні та реінтеграції на ринок праці та в суспільство посилиться. Потреби у фізичній реконструкції до кінця 2023 року оцінювалися в 486 мільярдів доларів США. Уряд прагне досягти цієї реконструкції протягом одного десятиліття, що передбачає 32 мільярди доларів США додаткової будівельної діяльності або близько 15% від очікуваного ВВП на 2027 рік щорічно. Темпи державних витрат, ймовірно, зростатимуть у міру розвитку купівельної спроможності. Приватний сектор може забезпечити до однієї

третини реконструкції державної інфраструктури, і рекомендації, підтримають роль приватного сектору.

Подальші зовнішні гранти залишатимуться центральним елементом для досягнення фіскальної консолідації. Дана робота містить рекомендації щодо підтримки бази доходів та збільшення частки доходів, такі як покращення покриття ПДВ та дотримання податкового законодавства, звуження охоплення передбачуваних податків та покращення податкового адміністрування, а також кілька рекомендацій, що мають фіскальні витрати. Загалом, ці рекомендації покращать бюджетний баланс приблизно на 3% ВВП. Врахування нормалізації витрат на оборону, ймовірних витрат на державну реконструкцію та додаткових доходів залишає розрив у розмірі до 5% ВВП із середньостроковою фіскальною метою. Подальша сильна міжнародна підтримка буде важливою для подолання цього розриву та досягнення сталої реконструкції.

Війна Росії проти України завдала серйозної соціальної шкоди та економічних збитків, підриваючи стійкість та економічну стабільність країни. Станом на січень 2024 року сукупні прямі збитки інфраструктурі оцінювалися в 155 мільярдів доларів США, або приблизно 87% ВВП 2023 року. Ці збитки охоплюють кілька секторів, включаючи житло (58,9 мільярда доларів США), інфраструктуру (36,8 мільярда доларів США), промисловість (13,1 мільярда доларів США) та виробництво енергії, а також сільське господарство (8,7 мільярда доларів США). Повномасштабне вторгнення пошкодило або зруйнувало понад 167 200 житлових одиниць, щонайменше 350 мостів, 25 000 кілометрів доріг та 30% довоєнного сільськогосподарського капіталу.

Економічні втрати, що охоплюють втрачені доходи та перебої у виробництві та торгівлі, є ще більшими, і до кінця 2023 року сягають приблизно 500 мільярдів доларів США. Війна вже лишила в Україні понад 139 000 квадратних кілометрів замінованих земель, що ще більше обмежує сільськогосподарське виробництво та створює довгострокові економічні, безпекові та екологічні ризики. Станом на початок 2025 року 11,5 мільйона

людей були внутрішньо (4,6 мільйона) та зовнішньо переміщеними (6,9 мільйона) особами. Збитки були географічно нерівномірними, причому східні регіони зазнали основного впливу. Майже половина підприємств у Донецьку, Харкові та Луганську зазнали збитків, пов'язаних з війною, порівняно з лише 18% по країні. Поряд із Херсонською та Запорізькою областями, на ці регіони припадає 72% зареєстрованих руйнувань. До війни ці регіони, сильно орієнтовані на важку промисловість, забезпечували близько 27% промислового виробництва України.

Потреби у відновленні та реконструкції оцінюються в 486 мільярдів доларів США протягом наступних десяти років, що передбачає додаткові щорічні інвестиційні зусилля у розмірі понад 20% ВВП. Інфраструктура, соціальний та виробничий сектори потребують приблизно третини інвестицій, причому найбільші частки припадають на житло (80,3 мільярда доларів США), транспорт (73,7 мільярда доларів США) та торгівлю та промисловість (67,5 мільярда доларів США). Хоча транспортна інфраструктура України адаптувалася в короткостроковій перспективі (завдяки «Шляхам солідарності» ЄС та Чорноморському коридору), для модернізації транспортних сполучень та розробки довгострокового плану відновлення необхідна стратегічна структура, що підтримується міжнародною співпрацею через такі платформи, як Група спільних інтересів з питань транспорту в Україні (CIG4U) та Міжнародний транспортний форум (ITF). Розбудова інституційного та операційного потенціалу для відновлення та адаптації інфраструктурної мережі матиме вирішальне значення в міру розвитку економіки України, використовуючи нові можливості в таких галузях, як відновлювана енергетика, технології та виробництво. Цей перехід також вимагає інвестицій в інфраструктуру, що підвищує конкурентоспроможність, знижує транзакційні витрати та зменшує затримки на кордонах.

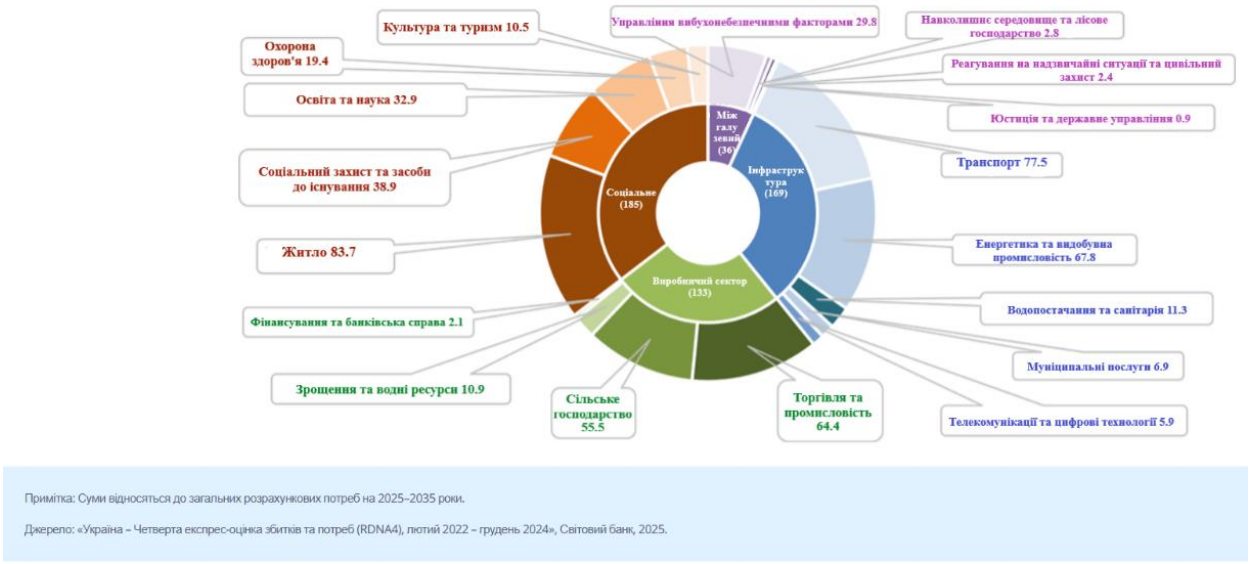

Рисунок 2.4 – Потреби у відновленні та реконструкції за секторами, 2025-2035 рр., (млн. доларів США)

Джерело: [21]

Відбудова вже розпочалася. До кінця 2024 року в екосистемі цифрового відновлення для відповідального управління (DREAM) було зареєстровано понад 8 700 запланованих або запропонованих проектів. Незважаючи на постійне руйнування відновлених активів, зусилля дотримуються принципу «відновити краще», інтегруючи зелені технології та цілі вступу до ЄС для забезпечення стійкості та сталого розвитку. У вересні 2024 року уряд запустив Єдиний портфель проектів для проектів державної інфраструктури. За підтримки DREAM ця система дозволяє прозоро подавати, визначати пріоритети та оцінювати проекти на національному, регіональному та громадському рівнях. До кінця 2024 року в DREAM було зареєстровано 787 проектів державних інвестицій на суму понад 60 мільярдів доларів США, причому значна частина фінансування була надана міжнародними організаціями, включаючи Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР).

Повномасштабне вторгнення глибоко вплинуло на промислову структуру країни, завдавши шкоди та втрати основного капіталу та

підприємств, змусивши до переміщення діяльності та спричинивши переорієнтацію на нові ринки. Інвестиційна активність значно скоротилася порівняно з періодом до 2022 року, за винятком сектору транспорту та зберігання, а також охорони здоров'я та соціальної діяльності. Окрім давніх структурних перешкод для ведення бізнесу, як основні проблеми для підприємців виникли конкретні перешкоди воєнного часу, включаючи брак персоналу через призов та переміщення, безпеку та небезпеку на роботі, перебої з електроенергією та зниження попиту.

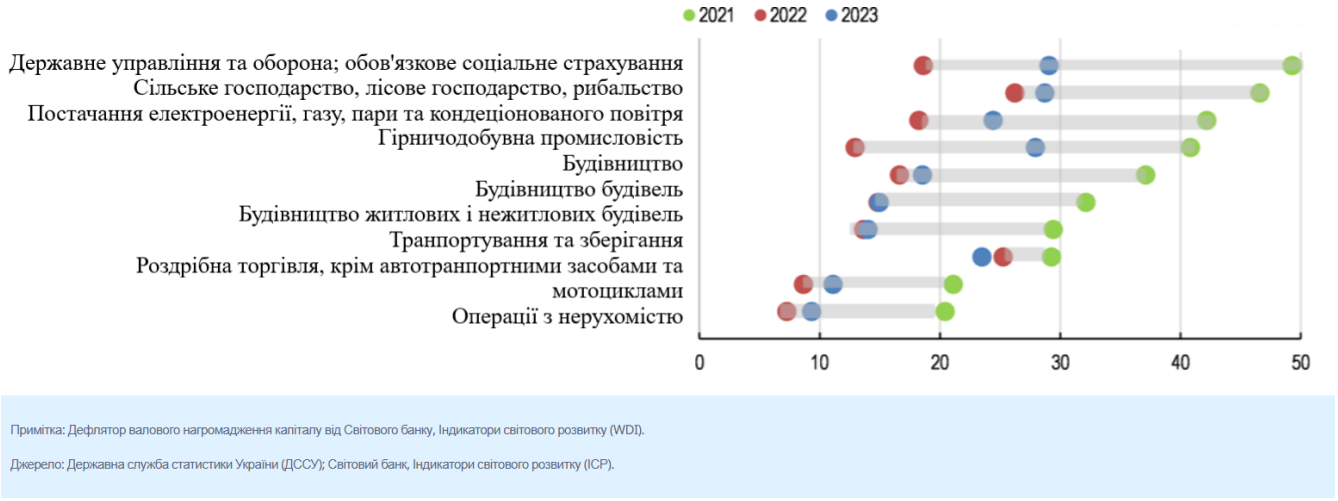

Рисунок 2.5 – Падіння капітальних інвестицій на початку повномасштабного вторгнення (млрд. гривень)

Джерело: [21]

Втрата виробничих потужностей після повномасштабного вторгнення, зокрема через руйнування та втрату контролю над територіями, призвела до суттєвого падіння обсягів експорту товарів, зокрема гірничодобувної промисловості, металів та машинобудування, тоді як сільськогосподарська продукція виявилася більш стійкою, частково завдяки ініціативі «Зерно Чорного моря» та покращенню морської безпеки. Порівняно з експортом товарів, експорт послуг значно менше скоротився після повномасштабного вторгнення, але також знизився в обсягах у 2022 та 2023 роках. Польща та Румунія стали основними сухопутними експортними маршрутами, оскільки

Західна Європа стала основним напрямком експорту. Частка експортованих товарів, що прямували до Польщі, майже подвоїлася (з 7% у 2021 році до 13% у 2023 році), а до Румунії зросла вп'ятеро (з 2% у 2021 році до 10%), що значною мірою відображає перевезення, що проходять через ці країни на інші ринки. І навпаки, частки експорту Китаю (з 12% до 6,9%), Росії (з 4,3% у 2021 році до 0% у 2023 році), Білорусі (з 2,3% до 0%) та Індії (з 4,5% до 3%) різко знизилися.

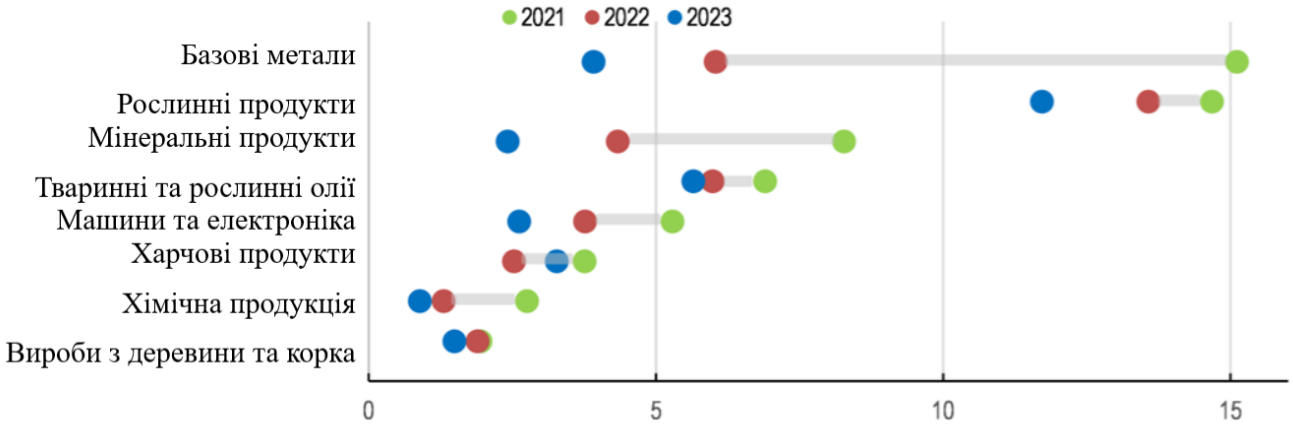
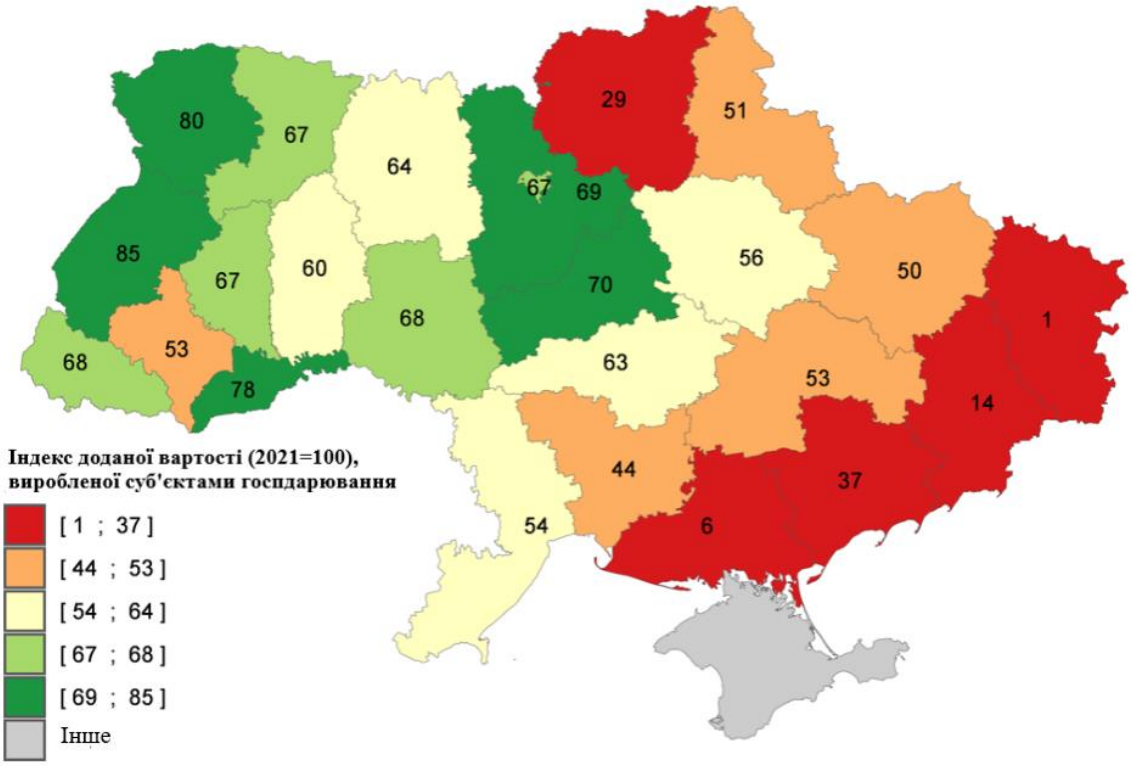

Рисунок 2.6 – Скорочення експорту металів, корисних копалин та промислової продукції після повномасштабного вторгнення (млрд доларів США)

Джерело: [21]

До 2014 року промислова діяльність була зосереджена на сході, з найвищим оборотом (окрім Києва) у Дніпропетровську, Донецьку, Харкові та Запоріжжі. На ці регіони все ще припадало понад 25% економічної активності у 2021 році. Однак війна серйозно вплинула на них, знищивши значну частину їхньої важкої промисловості та змусивши багато підприємств переїхати на захід. Реструктуризація та перерозподіл діяльності становлять суттєві політичні виклики для забезпечення рамкових умов, які дозволять підприємствам створювати нові види діяльності та ланцюги постачання.

Примітка: У цьому розділі статистичні дані для України стосуються географічної території, що перебувала під контролем уряду України на момент збору даних, якщо не зазначено інше. З 2014 року дані не включають окуповану територію Автономної Республіки Крим, міста Севастополь та частину окупованих територій у Донецькій та Луганській областях; з березня 2022 року дані не включають інші території, окуповані Російською Федерацією, та частину територій, де ведуться або велися військові дії.

Джерело: Державна служба статистики України (ДССУ).

Рисунок 2.7 – Економічна активність в різних регіонах України після повномасштабного вторгнення,

Джерело: [21]

Експорт України на душу населення є слабким порівняно із сусідніми країнами ЄС. Хоча збільшення експорту на душу населення між 1995 і 2020 роками було десятикратним у Румунії та Польщі, в Україні воно було менш ніж чотирикратним. Інтеграція в регіональні та глобальні ланцюги створення вартості (ГЛВВ) є слабкою. Частка іноземної доданої вартості у валовому експорті Польщі майже подвоїлася з 14% у 1995 році до 29% у 2020 році, тоді як в Україні вона знизилася. Відповідно, частка експорту середньо- та високотехнологічної продукції в загальному експорті промислової продукції в Україні впала з приблизно 40% у 2014 році до 32% у 2021 році (порівняно з 60% у аналогічних країнах та 55% в середньому в ОЕСР у 2021 році). Інтеграція в глобальні ланцюги створення вартості дозволяє розширити

ринок, підвищити відкритість та скористатися перевагами поширення знань та підвищення ефективності.

Відносно висока частка внутрішньої доданої вартості України в її експорті згодом реекспортується іншими країнами. Хоча сильна пряма інтеграція свідчить про внесок України в подальшу переробку та створення вартості в інших країнах, вона позиціонує країну досить високо в глобальних ланцюгах створення вартості, часто пов'язаних з постачанням сировини та первинних матеріалів. Це відображає ресурсний потенціал країни порівняно з її торговельними партнерами. У багатьох випадках цей експорт займає меншу частку від загальної кінцевої вартості, що створюється. Існує низка помітних винятків. Одним із прикладів є експорт ІКТ, частка якого в загальному експорті послуг зросла з приблизно 14,5% у 2014 році до понад 40% у 2022 та 2023 роках в Україні (проти 13% у аналогічних країнах та країнах ОЕСР).

Товари з низькою складністю продукції домінують у товарному експорті України. Економічна складність експорту товарів знизилася за останні два десятиліття, на відміну від більшості країн-аналогів. Україна спеціалізується на продуктах, які менш тісно пов'язані зі складнішими продуктами, такими як хімічні речовини чи машини. Загалом, було показано, що складність продукції тісно корелює зі зростанням продуктивності праці фірм. На рівні економіки в цілому вищі рівні економічної складності пов'язані з сильнішим економічним зростанням. Значна частина промисловості, яка виробляла складнішу продукцію, була зосереджена в деяких районах Донецької та Луганської областей, і тому з 2014 року її діяльність зазнала значних порушень через російське вторгнення. Це може допомогти пояснити подальше зниження економічної складності протягом останнього десятиліття. Міжнародний аналіз показує, що покращення рамкових умов, таких як покращення верховенства права, зменшення регуляторного навантаження, забезпечення належної фізичної інфраструктури та підтримка інновацій, сприяє зростанню економічної складності.

З початку повномасштабного вторгнення опитування підприємств показують, що основні занепокоєння щодо бізнес-клімату змістилися в бік

таких питань, як логістика доступу до ланцюгів поставок та ринків, надійність енергопостачання, кадрові операції та залучення обігового капіталу. Хоча ці нагальні виклики безпосередньо пов'язані з триваючою війною, багато з них посилюються вже існуючими структурними недоліками. Забезпечення прозорого та надійного верховенства права, регулювання для усунення ринкових збоїв з мінімізацією витрат для бізнесу та система оподаткування бізнесу, яка мінімізує спотворення, одночасно генеруючи доходи, необхідні для надання суспільних благ та послуг, можуть допомогти мобілізувати приватні внутрішні та іноземні інвестиції. Сприяння розвитку конкурентних ринків та зміцнення управління державними підприємствами для підвищення ефективності та підзвітності може ще більше покращити бізнес-клімат.

Кілька структурних особливостей перешкоджають повній реалізації експортного потенціалу України. Занижені ціни на енергоносії затримали реструктуризацію промисловості та диверсифікацію виробничого простору, зокрема для експортних ринків. Залежність країни від автомобільного транспорту та неефективність річкового транспорту та управління державними активами сприяють значно вищим витратам, ніж у конкурентів. Крім того, залізничний сектор України стикається з серйозними проблемами. Більшість залізничних вагонів старі, що збільшує витрати на технічне обслуговування та знижує якість послуг. Українська колія 1520 мм несумісна з європейською стандартною колією 1435 мм, що вимагає пересадки вантажів або зміни візків на кордонах, ускладнюючи залізничне сполучення. Для вирішення цієї проблеми Україна будує залізниці стандартної колії на ключових маршрутах, таких як до Львова. Розширення інфраструктури 1435 мм покращить ефективність транспорту, стимулюватиме торгівлю та зміцнить економічні зв'язки з ЄС.

Уряд оновлює свою експортну стратегію та розширює підтримку інтеграції малих та середніх підприємств (МСП) у глобальні ланцюги створення вартості та платформи електронної комерції. Реструктуризація державних органів останніми роками призвела до створення Офісу з питань

підприємництва та просування експорту (ЕЕРО), який зараз керує платформою Diia.Business, надаючи підтримку підприємництву та просуванню експорту. ЕЕРО, підтриманий міжнародною допомогою, виявився дуже функціональним. У співпраці з європейськими партнерами він забезпечив значне фінансування для підтримки українських підприємств, постраждалих від війни. Тривала війна також прискорила цифровізацію суспільства та впровадження платформ електронного урядування, при цьому ЕЕРО просуває онлайн-курси для МСП та програми цифрової трансформації. Крім того, портал Diia.Business запустив Каталог українських експортерів – безкоштовну онлайн-платформу, яка пов’язує іноземні компанії з українськими виробниками, пропонуючи такі переваги, як участь у міжнародних заходах, глобальне просування та інструменти для створення мережі, що зрештою сприяє підвищенню видимості та зростанню України у світовій торгівлі.

Інтернаціоналізація та наукова співпраця можуть підтримувати інновації та допомагати диверсифікувати експортні ринки, хоча Україна наразі значно відстає від більшості порівнянних країн. Вкрай важливо пріоритезувати стале інвестування в дослідження для підтримки зусиль України з реконструкції та економічної модернізації. Це закладе основу для залучення та утримання висококваліфікованих дослідників та новаторів, зміцнення виробничого потенціалу та диверсифікації бізнес-сектору України.

Права інтелектуальної власності (ІВ) захищають інновації та приваблюють інвестиції. Україна запровадила стандартний захист інтелектуальної власності, який відповідає положенням СОТ. Проте, до повномасштабної війни залишалися певні проблеми, зокрема продовження використання неліцензійного програмного забезпечення українськими державними установами та постійна нездатність запровадити ефективні засоби боротьби з порушеннями авторських прав в Інтернеті. Національне відомство України з питань інтелектуальної власності та інновацій (UANIPIO) взяло на себе відповідальність за всі питання інтелектуальної власності в Україні в листопаді 2022 року, замінивши попередній Інститут

інтелектуальної власності України. UANIPIO є центральним органом з питань обробки та видачі патентів, торгових марок, промислових зразків та інших прав інтелектуальної власності; нагляду за дотриманням прав інтелектуальної власності та боротьби з порушеннями; формулювання та впровадження національної політики у сфері інтелектуальної власності; а також співпраці з міжнародними організаціями, такими як BOIB та EUIPO, з питань інтелектуальної власності. Незважаючи на перебої та нестабільне операційне середовище, UANIPIO досяг значного прогресу у запуску онлайн-сервісів подання заявок та обробки заявок на інтелектуальну власність.

Хоча ці зміни є частиною ширшої стратегії України щодо узгодження зі стандартами ЄС, як це передбачено Угодою про асоціацію між ЄС та Україною, проблеми залишаються. Тривають покращення в ключових сферах, включаючи узгодження законодавства про авторське право, права промислової власності та комерційну таємницю, а також покращення функціонування організацій колективного управління для посилення захисту прав інтелектуальної власності, зокрема у боротьбі з піратством та контрафактними товарами. Створення спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності та посилення співпраці з Відомством інтелектуальної власності Європейського Союзу допоможе ще більше скоротити розрив із законодавством ЄС.

Узгодження спрощення торгівлі з практикою OECP може сприяти інтеграції в глобальні ланцюги створення вартості, стимулювати експорт і знизити витрати на імпорт. Індикатори спрощення торгівлі OECP свідчать про значний потенціал для покращення в кількох сферах, включаючи співпрацю між внутрішніми та зовнішніми прикордонними службами, доступність інформації, пов'язаної з митницею, та полегшення адміністративного навантаження, пов'язаного з митними процедурами та формальностями. Ця політика може сприяти доступу до світових ринків, знижувати торговельні витрати та забезпечувати своєчасну доставку та відправку товарів. Масштабна реформа, прийнята наприкінці 2024 року, запроваджує механізми об'єктивного відбору керівництва, зміцнює людські

ресурси, забезпечує незалежний нагляд через аудити та вдосконалює процес сертифікації митних службовців. Ця реформа має вирішальне значення для підвищення прозорості, сприяння більш сприятливому бізнес-клімату та прискорення процесу узгодження з митною практикою ЄС, зокрема щодо автоматизованого обміну інформацією та гармонізації формальностей.

Нещодавно опублікований Індекс обмеженості регулювання прямих іноземних інвестицій ОЕСР визначає кілька обмежень в Україні, які впливають на іноземних інвесторів. Емпіричні дані свідчать про те, що зниження індексу обмеженості прямих іноземних інвестицій ОЕСР на десять процентних пунктів може збільшити обсяги зовнішніх прямих іноземних інвестицій у середньому на 2,1%. Незважаючи на те, що законодавство України підтримує недискримінацію іноземних інвестицій, країна все ще застосовує кілька обмежувальних заходів, які кваліфікуються як винятки згідно з Декларацією ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства. Зокрема, доступ іноземних підприємств до лісів та участь у мовній діяльності та повітряному транспорті обмежені. Крім того, придбання нерухомості закрите для участі іноземних компаній. Скасування цих обмежень усуне бар'єри для іноземних інвестицій у цих сферах. Поступове скасування тимчасових заходів, вжитих після повномасштабного вторгнення для стабілізації валюти, таких як заборони на репатріацію дивідендів, усуне подальші перешкоди для іноземних інвестицій.

Ризики, пов'язані з війною, посилюють труднощі у залученні прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та торгівлі. Україна працює над усуненням цієї перешкоди, надаючи продукти страхування воєнних ризиків та співпрацюючи з міжнародними фінансовими мережами. Тривають законодавчі реформи для розширення можливостей Експортно-кредитного агентства надавати іноземним інвесторам страхування та перестрахування кредитів, пов'язаних з війною, для стимулювання розвитку переробної промисловості та експортних товарів. Органи влади можуть спиратися на досвід країн ОЕСР для створення ефективного експортно-кредитного агентства.

2.3. Глобальні геополітичні чинники та їхній вплив на продовольчу безпеку й імпортну політику України

Перш за все розглянемо геополітичні фактори та глобальні продовольчі ризики в контексті імпортної політики України. Експорт українського зерна, особливо пшениці, складає значну частку імпорту зерна в Африку. До повномасштабного вторгнення Росії, у 2020 році понад 50 відсотків імпорту пшениці п’ятнадцяти африканських країн надходило з України та Росії. Крім того, у шести з цих країн (Еритрея, Єгипет, Бенін, Судан, Джибуті та Танзанія) понад 70 відсотків імпорту пшениці припадало на Україну або Росію. Повномасштабне вторгнення Росії порушило процес експорту через блокаду Чорного моря, окупацію територій та активні бойові дії. Разом із різким зростанням цін, вторгнення Росії в Україну спричинило дефіцит близько 30 мільйонів тонн зерна на африканському континенті лише в перший рік війни.

Росія намагається збільшити залежність Африки від свого імпорту, блокуючи експорт українського зерна. Кремль запропонував Африці безкоштовну доставку зерна, щоб збільшити продажі та залежність африканських країн від російського зерна. Крім того, російська пропаганда здобула значну популярність в Африці, поширюючи тезу, що підвищення цін на зерно спричинене західними санкціями, а не війною Росії проти України.

Допомога Україні в експорті зерна дозволить Заходу запропонувати Африці альтернативу російському зерну та зменшити прибутки Росії.

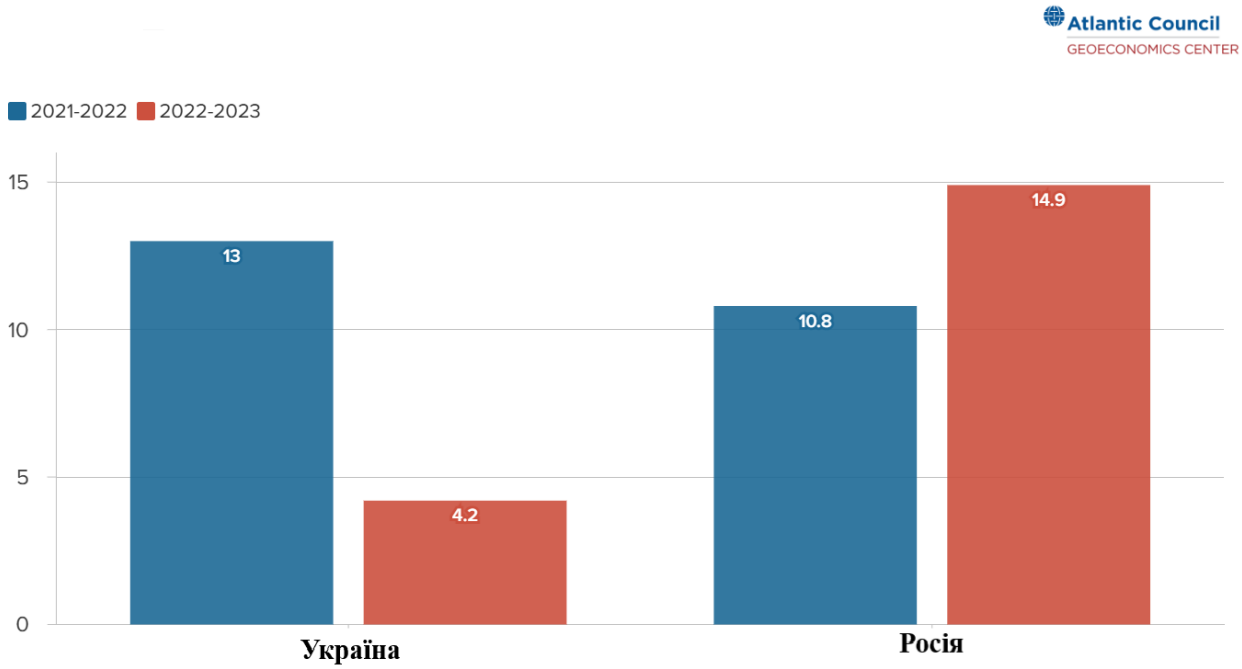

Рисунок 2.8 – Експорт зерна до Африки, млн тон

Джерело: [22]

Українське зерно є ключовим для глобальної продовольчої безпеки, тому Захід повинен захищати та інвестувати в аграрний сектор України. До війни близько 90 відсотків української аграрної продукції експортувалися морем. Блокування портів Чорного моря на початку війни зупинило експорт, що спричинило зростання світових цін на продовольство. Крім того, виробництво зерна в Україні скоротилося на 29 відсотків у 2022–2023 роках. США та ЄС мають допомогти Україні модернізувати інфраструктуру та створити альтернативні шляхи експорту як морем, так і через сушу.

Після виходу Росії з "зернової угоди" в липні 2023 року близько 200 об’єктів українських портів було пошкоджено. Поточна угода дозволяє Україні експортувати близько 22 мільйонів тонн зерна, проте Росія постійно атакує порти та вантажі, руйнуючи інфраструктуру, знищуючи та крадучи зерно, а також забираючи життя людей. Незважаючи на ризики, українці намагаються швидко відновити та модернізувати порти. Навіть у межах поточної угоди Україна може збільшити морський експорт зерна. Захід має інвестувати в відновлення та модернізацію українських портів та суміжної інфраструктури, таких як дороги та залізниця, що дозволить збільшити

експорт щонайменше на чверть. Такий позитивний економічний крок також залучить приватних інвесторів до аграрного та інфраструктурного секторів України, допомагаючи компенсувати втрату виробництва та створювати нові потужності.

Щоб компенсувати втрати морського експорту, Україна за підтримки ЄС розробила наземні маршрути для перевезення зерна. Це рішення було тимчасовим, оскільки польські фермери блокували кордон та знищили близько 160 тонн українського зерна. Протести підривають підтримку України у Польщі та додатково шкодять глобальній продовольчій безпеці. ЄС має втрутитися та домовитися про безпечний транзит українського зерна через Польщу. Паралельно ЄС повинен збільшити пропускну спроможність інших маршрутів для експорту українського зерна до Африки, зокрема через Румунію та Словаччину.

Багатосторонні організації, включно зі Світовим банком та "Великою сімкою" (G7), намагаються пом’якшити наслідки продовольчої кризи в Африці. Серед проектів у регіоні Світовий банк надав $2,75 млрд Програмі стійкості продовольчих систем для Східної та Південної Африки, що допомагає країнам справлятися із зростаючою продовольчою нестачею. G7 також виділила мільярди на пом’якшення продовольчої кризи. Цього, однак, недостатньо: цього року близько 50 мільйонів людей у Західній та Центральній Африці можуть залишитися без достатнього харчування. Крім того, мільйони людей у Південній Африці під загрозою голоду через посуху.

Захід має застосовувати інструменти позитивної економічної дипломатії для вирішення проблем продовольчої безпеки, спричинених війною. Це включає співпрацю з союзниками та партнерами в Африканській континентальній зоні вільної торгівлі (AfCFTA), що може підвищити продовольчу безпеку через збільшення доступності доступних добрив. Позитивні заходи також можуть допомогти африканським країнам розвивати власні аграрні сектори. Африка володіє понад 65 відсотками незасіяної землі у світі, що свідчить про здатність континенту забезпечити власні продовольчі потреби за наявності належної інфраструктури. Підтримка існуючих

організацій, таких як Альянс Зелених Революцій в Африці (AGRA), дозволить застосовувати місцевий досвід для розвитку урядових та приватних можливостей у розширенні аграрного сектору.

Позитивна економічна дипломатія, така як збільшення експорту українського зерна до Африки та підтримка африканських ініціатив на кшталт AfCFTA та AGRA, допоможе Африці підвищити продовольчу безпеку. Ці заходи також дозволять Україні компенсувати втрати експорту через війну та зменшити залежність африканських країн від російського зерна.

Спалах російсько-українського конфлікту у 2022 році спричинив потужний «ефект метелика» на міжнародному ринку зерна, коли низка країн підняла бар'єри для експорту зерна, а міжнародні ціни на зерно різко зросли, що також загострило структурний дефіцит внутрішнього постачання зерна в Китаї. Хоча загальне внутрішнє виробництво зерна в Китаї постійно зростає, постачання ключових зернових культур, таких як соя та кукурудза, обмежене всередині країни та дедалі більше залежить від імпорту. Наразі це найбільша структурна проблема, з якою стикається продовольча безпека Китаю, і фундаментальна причина того, що коливання міжнародного ринку все ще становлять ризик для продовольчої безпеки Китаю. На тлі глобальної бурі продовольчої безпеки, спричиненої цим геополітичним конфліктом, Китай – як важливий пункт призначення російського та українського експорту зерна та найбільший у світі імпортер зерна – стикається з ризиками скорочення загального імпорту зерна та зростання цін на імпортне зерно.

Тепер варто зупинитися на ланцюгових ефектах російсько-українського конфлікту у світовій торгівлі зерном та їх впливу на імпортну політику України. Світовий ринок зерна є однією з найбільш взаємозалежних і вразливих систем глобальної економіки. Російсько-український конфлікт показав, наскільки швидко локальна подія може перерости у глобальну продовольчу кризу, демонструючи дію феномену, який у науковій літературі описується як «ефект метелика». Цей термін уперше запропонував математик і метеоролог Едвард Лоренц, зазначивши, що навіть найменші початкові зміни здатні спричиняти масштабні й непередбачувані наслідки у складних

системах. Подальші дослідження Джеймса Розенау, Роберта Джервіса та Томаса Отлі розвинули ідею системної взаємозалежності, вказуючи, що в умовах глобалізації взаємозв'язки посилюють ефекти від локальних збурень, перетворюючи їх на каскадні економічні й політичні реакції.

Російсько-українська війна створила саме такі умови для прояву ефекту метелика. Глобальний ринок зерна характеризується високою чутливістю до коливань і концентрацією виробництва в обмеженій кількості країн, що робить його надзвичайно вразливим до геополітичних потрясінь. Росія та Україна до початку війни займали провідні позиції у світовому експорті зернових культур – понад 30% пшениці, 32,5% ячменю та майже 20% кукурудзи. Окрім цього, Росія є найбільшим у світі експортером добрив, а українські чорноморські порти забезпечували понад п'яту частину світової торгівлі пшеницею. Таким чином, ці дві країни становлять критичні точки світового зернового ланцюга, а будь-яке їх порушення має системний ефект.

Після початку війни світова торгівля зерном зазнала різких збоїв. Обстріли українських сільськогосподарських регіонів, блокада портів і руйнування логістичної інфраструктури призвели до різкого скорочення експорту. У відповідь на санкції Росія оголосила про обмеження експорту зерна та добрив до "недружніх країн", фактично використавши продовольство як геополітичну зброю. У результаті понад 20 держав запровадили власні обмеження на експорт продовольства з метою захисту внутрішніх ринків, що лише посилило дефіцит і підштовхнуло ціни вгору. Таким чином, "ефект метелика" проявився через ланцюгову реакцію політичних та економічних рішень, які взаємно підсилювали глобальну продовольчу нестабільність.

Різке скорочення експорту з України та Росії викликало сплеск міжнародних цін на зерно, які перевищили пікові рівні 2008 року. За даними Чиказької товарної біржі, ціни на пшеницю, кукурудзу та сою злетіли до рекордних позначок, що загострило продовольчу кризу у країнах Африки, Близького Сходу та Азії. Водночас активізація спекуляцій на ф'ючерсних ринках посилила коливання цін і відірвала їх від фундаментальних чинників

попиту та пропозиції. У результаті глобальні ціни на продовольство залишаються на підвищеному рівні навіть після часткового відновлення експорту через Чорноморську зернову ініціативу.

Китай, як найбільший у світі імпортер зерна, став показовим прикладом глобальної вразливості. Війна призвела до скорочення імпорту української кукурудзи, що змусило Китай збільшити закупівлі у США та підвищило його залежність від американського експорту. У 2022 році Китай імпортував понад 130 млн тонн зерна, що на 10,7% менше, ніж роком раніше, тоді як загальна вартість імпорту зросла на 13,7%. Внаслідок цього внутрішні закупівельні ціни на зерно, особливо на кукурудзу, різко підвищилися, спричинивши зростання індексу споживчих цін на продовольство на 2,4%.

Росія та Україна посідають ключові позиції у світовій торгівлі зерновими культурами. У 2021 році вони забезпечували понад 30% світового експорту пшениці, 32,5% ячменю та близько 20% кукурудзи. Таке домінування перетворює їх на “вузлові країни” у світовому зерновому ланцюзі.

Чорноморські порти України виступають головними артеріями світової торгівлі зерном – понад 20% світового експорту пшениці проходило саме через них. Одночасно Росія є найбільшим у світі експортером добрив, що посилює її непрямий вплив на глобальне виробництво зерна.

Війна та блокада українських портів порушили міжнародні транспортні маршрути, що спричинило різке зростання цін і хвилю торговельного протекціонізму: понад 20 країн запровадили обмеження на експорт продовольства, посилюючи дефіцит і спекуляції на ринку.

Після початку конфлікту міжнародні ціни на зерно досягли історичних максимумів, перевищивши рівень «суперциклу» 2008 року. Як наслідок, зросла вразливість країн-імпортерів, особливо тих, чия продовольча безпека залежить від стабільних поставок з Чорноморського регіону.

Китай є показовим прикладом системного ефекту. Як найбільший у світі імпортер зерна, він зазнав одночасно скорочення імпорту української

кукурудзи через блокаду портів, зростання залежності від поставок із США, різкого підвищення внутрішніх цін на зерно.

У 2022 році Китай імпортував понад 130 млн тонн зерна (–10,7% порівняно з 2021 р.), але вартість імпорту зросла на 13,7%, що свідчить про вплив глобального здорожчання продовольства.

Таблиця 2.2 – Обсяг імпорту основних зернових культур до Китаю у 2022 році та коливання у порівнянні з попереднім роком (одиниці: 10 000 тонн/100 млн юанів)

Продукт	Кількість	Коливання	Ціна	Зміна
Кукурудза	2062	-27,3%	467,2	-10,0%
Пшениця	996	1,9%	256,8	28,4%
Соя	9108	-5,6%	4084,0	18,1%

Джерело: [23]

Крім того, коливання світових цін поширилися на внутрішній ринок Китаю, де індекс споживчих цін на продовольство зріс на 2,4%. Це демонструє, що геополітичні потрясіння мають здатність “переноситись” із зовнішнього ринку у внутрішній, формуючи нову структуру глобальної вразливості.

Таким чином, навіть економічно потужна країна не змогла ізолюватися від глобальної продовольчої хвилі, спричиненої конфліктом у Чорноморському регіоні. З огляду на те, що Китай імпортує значну частину зерна з Росії та України, порушення цих каналів виявило вразливість навіть великих держав до системних ризиків, породжених геополітичними збуреннями.

У ширшому вимірі “ефект метелика” проявився у трьох глобальних тенденціях. По-перше, торгівля продовольством почала дедалі частіше розглядатися як інструмент політичного впливу, а ризик “зброїзації” експорту зерна суттєво зріс. По-друге, у відповідь на зростання цін держави стали

вдаватися до торговельного протекціонізму, що скоротило обсяги міжнародної торгівлі та зменшило доступність зерна на світовому ринку. По-третє, фінансові спекуляції на ринках сільськогосподарських ф'ючерсів поглибили нестабільність цін і створили новий рівень ризиків для країн-імпортерів, зокрема для України, яка після 2022 року частково стала імпортером окремих видів продовольства.

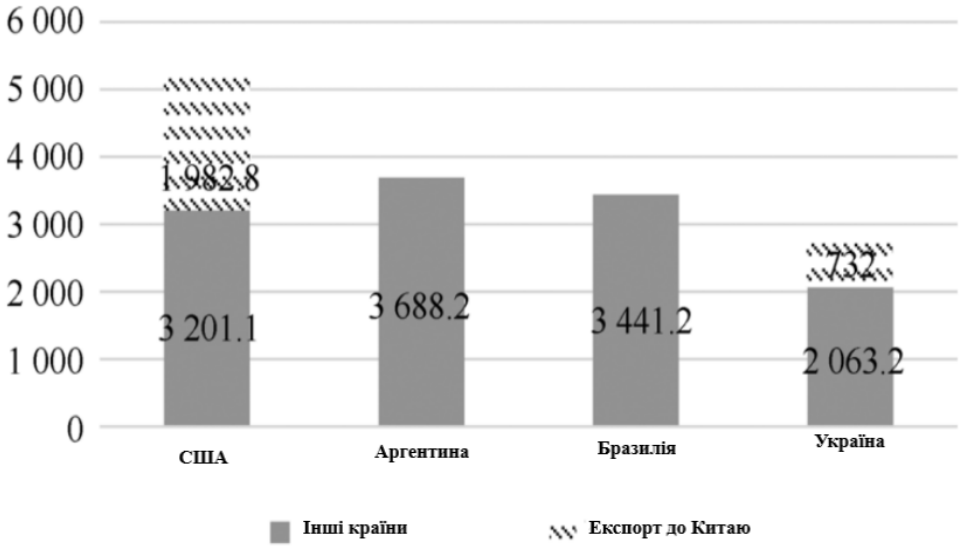

Рисунок 2.9 – Експортні напрямки основних країн – експортерів кукурудзи (одиниця: 10 000 тонн)

Джерело: [23]

У цій ситуації особливого значення набувають питання диверсифікації джерел імпорту, розвитку стратегічних резервів та участі у міжнародних механізмах стабілізації продовольчих ринків. Досвід Китаю показує, що навіть великі економіки не можуть уникнути системного впливу глобальних збурень, тому стратегічним завданням для України є розбудова стійкої імпортної політики, здатної реагувати на глобальні продовольчі ризики. Це передбачає пошук нових торговельних партнерів, розвиток альтернативних транспортних маршрутів, участь у багатосторонніх угодах щодо продовольчої безпеки та посилення аналітичних інструментів прогнозування криз.

У підсумку, російсько-український конфлікт став каталізатором системних трансформацій у світовій торгівлі зерном, підтвердивши, що продовольча безпека є не лише економічною, а й геополітичною категорією. “Ефект метелика” у цьому контексті означає, що навіть обмежене регіональне потрясіння може призвести до глобальної продовольчої турбулентності, наслідки якої поширюються на всі країни – від експортерів до імпортерів. Для України, яка перебуває у центрі цього процесу, важливо не лише відновлювати експортні можливості, а й переосмислювати власну імпортну політику з позицій стійкості до зовнішніх ризиків і гнучкої інтеграції у нову структуру світового продовольчого ринку.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено комплексний аналіз стану зовнішньої торгівлі України, специфіки імпортної політики та впливу повномасштабної війни і глобальних геополітичних процесів на економічну стабільність держави. Результати дослідження дозволяють сформулювати такі ключові висновки.

По-перше, зовнішньоторговельна діяльність України у 2025 році характеризується глибоким структурним дисбалансом та високим рівнем імпортозалежності. За перші дев’ять місяців 2025 року обсяг імпорту майже вдвічі перевищив обсяг експорту, що спричинило торговельний дефіцит у – 30,6 млрд дол. США – один із найвищих за останнє десятиліття. Коефіцієнт покриття імпорту експортом у 0,49 свідчить про критичне погіршення здатності економіки забезпечувати власні валютні потреби. Основними драйверами імпорту стали машини, обладнання, транспортні засоби та продукція хімічної промисловості, що зумовлено потребами оборони, відбудови інфраструктури та підтримки життєдіяльності економіки.

По-друге, структура експорту України у 2025 році зазнала суттєвих трансформацій. Відбулося різке скорочення експорту зернових, продукції рослинництва, металургії та машинобудування, що пов’язано з руйнуванням виробничих потужностей, логістичними обмеженнями та конкуренцією на світових ринках. Водночас зростання експорту олії, продукції деревообробки та електричного обладнання свідчить про часткову адаптацію окремих галузей до умов воєнної економіки та поступову диверсифікацію експортного кошика. Однак ці позитивні тенденції поки що не компенсують загальних втрат.

По-третє, повномасштабна війна 2022–2025 рр. стала визначальним фактором, що поглибив диспропорції у зовнішній торгівлі. Масштабні руйнування інфраструктури, окупація територій, зниження промислової активності, порушення ланцюгів постачання та блокада портів істотно обмежили експортні можливості країни. Водночас потреби оборони, витрати на енергетичне обладнання, військову техніку та гуманітарну підтримку населення сприяли зростанню імпорту. Додатковим економічним тиском стали збільшення бюджетного дефіциту, зростання боргового навантаження, значні витрати на оборону (до 26% ВВП у 2025 р.) та рекордно високі потреби у міжнародному фінансуванні.

По-четверте, географічна структура торгівлі демонструє стійку орієнтацію України на країни ЄС та Азії. Китай, Польща та Німеччина залишаються ключовими імпортними партнерами, що свідчить про високу залежність від зовнішніх виробників обладнання, електроніки та хімічної продукції. У структурі експорту також домінує європейський ринок, що з одного боку забезпечує стабільний попит, а з іншого – робить Україну вразливою до логістичних і регуляторних бар’єрів.

По-п’яте, глобальні геополітичні зміни істотно вплинули на продовольчу безпеку України та світу, а також на її імпортну політику. Російсько-українська війна спричинила глобальні ланцюгові ефекти на ринку зерна, підвищення цін, посилення продовольчої кризи в Африці та Азії, зростання протекціонізму у багатьох країнах. Блокада чорноморських портів

зменшила експортні можливості України, завдала значних збитків аграрному сектору та спричинила перенавантаження наземних маршрутів. Невизначеність на глобальних продовольчих ринках вимагає від України диверсифікації логістичних шляхів, модернізації портів та активної участі у міжнародних програмах продовольчої безпеки.

По-шосте, з геоекономічної точки зору, Україна опинилася у центрі глобального «ефекту метелика» – події локального масштабу спровокували каскадні збої у світовій торгівлі, спричинили кризу доступності зерна у країнах-імпортерах та підвищили стратегічну значущість імпортної політики України. Досвід Китаю та інших великих імпортерів демонструє, що навіть потужні економіки не можуть уникнути впливу геополітичних шоків та волатильності продовольчих ринків.

По-сьоме, аналіз показав, що системні проблеми – низька інтеграція у глобальні ланцюги створення доданої вартості, висока частка продукції низької складності, регуляторні бар’єри, недосконаліть транспортної інфраструктури – залишаються ключовими стримуючими чинниками для повноцінного розвитку експорту та зниження імпортної залежності. Саме ці структурні недоліки посилюють вразливість економіки України до зовнішніх шоків.

Підсумовуючи, слід зазначити, що сучасний стан імпортної політики України формується під впливом поєднання воєнних, економічних та глобальних геополітичних чинників. Для зниження імпортозалежності та відновлення зовнішньоторговельної рівноваги необхідним є комплекс реформ, що включають: відновлення логістичної та виробничої інфраструктури, підтримку експортноорієнтованих галузей, модернізацію транспортних коридорів і портів, інтеграцію у глобальні та регіональні ланцюги вартості, диверсифікацію джерел імпорту та активне використання механізмів економічної дипломатії. Результати аналізу створюють підґрунтя для формування стратегічних підходів до вдосконалення імпортної політики України, які розглядаються у третьому розділі.

3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІМПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1 Світовий досвід регулювання імпортної політики

Імпортна політика є ключовим інструментом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що дозволяє збалансувати потреби внутрішнього ринку, економічну безпеку та інтеграцію у світову економіку. Досвід різних країн світу демонструє широкий спектр підходів до формування імпортної політики, які поєднують елементи протекціонізму, вільної торгівлі та змішаних моделей, що дозволяє адаптувати стратегію до конкретних економічних та політичних умов.

Однією з класичних моделей є протекціонізм, який передбачає використання тарифних та нетарифних бар'єрів для захисту внутрішніх виробників від зовнішньої конкуренції. США є типовим прикладом держави, яка активно застосовує протекціоністські заходи. Так, у 2018 році США ввели підвищені мита на імпорт сталі та алюмінію, що було спрямовано на захист національної металургійної промисловості та зменшення торгового дефіциту. Емпіричні дані показують, що такі заходи дозволили стабілізувати виробництво в критичних галузях, однак водночас призвели до збільшення цін на кінцеву продукцію для споживачів. Таким чином, протекціонізм дозволяє державам підтримувати стратегічні галузі, проте потребує зваженого застосування, аби не шкодити економічній ефективності.

Іншою моделлю є вільна торгівля, яку активно практикує Європейський Союз. Країни-члени ЄС створили єдиний внутрішній ринок, що забезпечує вільний рух товарів і послуг, гармонізовані технічні стандарти та спільні митні правила. Це дозволяє забезпечити високий рівень конкуренції, зниження цін для споживачів і доступ на міжнародні ринки для європейських виробників. Наприклад, у харчовій та машинобудівній промисловості гармонізація стандартів дозволяє країнам-членам експортувати продукцію без

додаткових бар’єрів і підвищує довіру до якості товарів. У цьому контексті імпортна політика ЄС спрямована не лише на регулювання обсягу ввезення товарів, а й на забезпечення їх відповідності єдиному регламенту.

Країни, які обирають змішаний підхід, поєднують елементи протекціонізму і вільної торгівлі. Прикладом є Китай, який застосовує стратегію «Made in China 2025». Вона передбачає імпорт передових технологій та обладнання для модернізації внутрішнього виробництва, одночасно захищаючи критично важливі галузі за допомогою тарифів та ліцензій. Такий підхід дозволяє поєднувати розвиток національних виробників із залученням іноземних інвестицій та технологій, сприяє підвищенню конкурентоспроможності на світових ринках та формує довгостроковий стратегічний потенціал.

Особливо цікавим є досвід країн Центральної та Східної Європи (Польща, Чехія, Угорщина), які після вступу до ЄС адаптували свою імпортну політику до нових вимог. Це включало гармонізацію технічних стандартів та сертифікаційних процедур, модернізацію митної системи, впровадження сучасних логістичних рішень і покращення контролю якості імпортованих товарів. Наприклад, Польща здійснила системну перебудову митних процедур та впровадила електронні сервіси для спрощення оформлення імпортних вантажів, що сприяло інтеграції у внутрішній ринок ЄС. Досвід цих країн показує, що ефективна імпортна політика вимагає поєднання стандартів відкритого ринку з заходами щодо захисту національних інтересів.

У другій половині 2024 року економічне зростання в Європі залишалося повільним. Споживання дещо зросло завдяки підвищенню реальних доходів, однак експорт демонстрував слабкість через низькі обсяги промислового виробництва. Інвестиції також залишалися обмеженими – цьому сприяли жорстка монетарна політика, слабкий зовнішній попит та песимізм у бізнес-середовищі. Державні витрати частково пом’якшували ці проблеми, проте загалом фіскальна політика стримувала зростання.

Серед економік Європи особливо вирізнялася Мальта, яка у 2024 році (ІІІ квартал) зафіксувала 5,4% зростання реального ВВП у річному вимірі.

Мальта також демонструє одні з найшвидших темпів зростання від 2019 року. Загалом економіка єврозони зараз на 4,6% вища за докризовий (допандемічний) рівень, хоча між державами зберігаються значні відмінності. Умови на ринку праці в єврозоні стабілізувалися, хоча різниця між країнами все ще значна. Зростання заробітної плати залишається підвищеним і поки що не відповідає інфляційній цілі Європейського Центрального Банку (ЄЦБ).

У 2025 році очікується помірне відновлення економіки єврозони: темпи зростання прогнозуються на рівні 1,3% (порівняно з 0,7% у 2024 р.), у 2026 році – 1,8%, а у 2027 році знову сповільняться до 1,4%. Мальта у 2025 році, за прогнозами, покаже зростання ВВП на рівні 4% – найвищий показник серед європейських країн. Очікується, що зростання зайнятості в єврозоні сповільниться через зниження попиту на робочу силу та демографічні чинники, тоді як рівень безробіття залишиться на рівні 2024 року. Номінальне зростання заробітних плат у 2025 році дещо знизиться, проте залишиться вищим за допандемічні показники через збереження відносної напруженості на ринку праці.

Інфляція залишається ключовою проблемою, особливо у сфері послуг. Загальна інфляція в Єврозоні у 2025 році очікується трохи вище 2%, проте в країнах Центральної та Східної Європи вона буде вищою – переважно через тиск на зростання заробітних плат.

Європейський центральний банк уже розпочав пом’якшення монетарної політики, і в 2025 році прогнозуються подальші зниження ставок. Аналіз EY свідчить, що поточна монетарна політика ЄЦБ є надто жорсткою, враховуючи низький рівень нейтральної процентної ставки у Єврозоні. EY оцінила номінальні природні процентні ставки для Єврозони та США. Згідно з даними, у Єврозоні цей показник залишається нижчим за 1%, що означає, що депозитна ставка ЄЦБ мала б бути нижчою за 2%. Для порівняння, у США природна ставка значно вища – близько 3%.

Після виборів у США прибутковість облігацій зросла, причому підвищення було більш вираженим у США та Великій Британії, ніж у континентальній Європі. Це призвело до зміцнення долара США проти євро.

Економічні перспективи Європи залишаються вразливими до низки ризиків. Насамперед результати виборів у США можуть погіршити прогнози зростання ВВП та посилити інфляційні ризики. Основні фактори ризику:

– можливе підвищення тарифів, що може зашкодити європейському експорту, особливо в економіках з потужним виробничим сектором (EY підготувала окремий звіт щодо цих тарифів та їхнього впливу);

– триваючі конфлікти в Україні та на Близькому Сході, які можуть спричинити стрибки цін на сировину та перебої у ланцюгах постачання;

– вищі енергетичні витрати та конкуренція з боку Китаю, що здатні поглибити промисловий спад у Європі;

– невизначеність, яка може зробити бізнес і споживачів більш обережними, затримуючи відновлення;

– погодні катаклізми та політичні заворушення, що можуть порушити постачання енергії та продовольства, підштовхнувши інфляцію вгору і загальмувавши зростання;

– країни з високим рівнем боргу в Південній Європі та на ринках, що розвиваються, залишаються вразливими до тиску з боку ринків облігацій, особливо в умовах, коли інфляція більше не зменшує боргове навантаження.

Разом із тим, існують і можливості для посилення зростання:

– швидше зниження інфляції у сфері послуг та стабільність цін на товари можуть стимулювати споживчі витрати й дати центральним банкам простір для зниження ставок;

– домогосподарства можуть використати заощадження, накопичені під час пандемії, що пожвавить економічну активність;

– напруженість на ринку праці може підштовхнути інвестиції в автоматизацію, штучний інтелект і робототехніку, що підвищить продуктивність і темпи зростання;

– вищий рівень імміграції може знизити дефіцит робочої сили та підтримати довгострокове зростання.

Незважаючи на тиск інфляції, геополітичні ризики та глобальну економічну невизначеність, у 2025 році Європа, ймовірно, покаже помірне прискорення зростання. Ключем до стійкішого відновлення стане здатність подолати ризики та скористатися наявними можливостями.

Досвід інших країн дозволяє визначити кілька ключових уроків для України. Формування ефективної імпортної політики для України є надзвичайно важливим завданням у контексті інтеграції країни до світової економічної системи та забезпечення стійкого розвитку національної економіки. Враховуючи сучасні глобальні тенденції та внутрішні економічні умови, імпортна політика має базуватися на принципі гармонійного поєднання відкритості ринку та захисту стратегічних секторів економіки. Відкриття ринку для імпорту є необхідним для забезпечення доступу українських споживачів до високоякісних та конкурентоспроможних товарів, стимулювання конкуренції на внутрішньому ринку та підвищення ефективності національного виробництва. Водночас, захист ключових галузей, що визначають національні інтереси та забезпечують стратегічну незалежність, дозволяє уникнути надмірного зовнішнього тиску, підтримати внутрішніх виробників і створити умови для довгострокового економічного зростання.

Сучасна імпортна політика повинна враховувати необхідність гармонізації стандартів, норм та регуляторних вимог з міжнародними нормами та угодами, до яких Україна приєднана. Це не лише спрощує інтеграцію національної продукції в міжнародні ланцюги постачання, але й забезпечує високий рівень безпеки та якості товарів для споживачів. Важливим аспектом є стимулювання розвитку внутрішнього виробництва, яке має відповідати сучасним технологічним стандартам та вимогам конкурентоспроможності. Для цього необхідно поєднувати тимчасові захисні заходи з державними програмами підтримки інновацій, модернізації виробничих потужностей та розвитку пріоритетних секторів економіки. Такий підхід дозволяє створювати умови для поступового зростання

продуктивності праці, підвищення якості продукції та формування конкурентних переваг на міжнародному ринку.

Особливо важливою є диверсифікація джерел імпорту, що зменшує ризики залежності від окремих постачальників і сприяє стабільності економіки у разі зовнішніх шоків. Застосування сучасних інструментів регулювання, таких як цифрова сертифікація, автоматизовані системи контролю якості, прозорі процедури ліцензування та моніторингу, дозволяє підвищити ефективність імпортної політики та мінімізувати адміністративні бар'єри для добросовісних учасників ринку. При цьому надзвичайно важливо, щоб захисні заходи носили тимчасовий характер і були чітко прив'язані до економічних умов, рівня розвитку внутрішнього виробництва та здатності національної економіки адаптуватися до міжнародної конкуренції. Постійне продовження обмежень може призводити до зниження стимулів для модернізації виробництва та уповільнення технологічного розвитку, що негативно впливає на довгострокову конкурентоспроможність країни.

Ключовим елементом ефективної імпортної політики є забезпечення балансу між довгостроковими стратегічними цілями та оперативними економічними потребами. Важливо, щоб політика була гнучкою, дозволяла адаптуватися до змін внутрішнього та зовнішнього середовища і враховувала динаміку глобальної економіки, коливання цін на ресурси та зміни попиту на внутрішньому ринку. Такий підхід дозволяє формувати сприятливі умови для розвитку національного виробництва, стимулювати інвестиції, підтримувати зайнятість і забезпечувати стабільність економіки.

Водночас ефективна імпортна політика має враховувати соціальні аспекти та потреби населення. Доступність товарів широкого вжитку, підтримка стандартів безпеки та якості, забезпечення стабільних цін на основні товари першої необхідності є важливими чинниками, які впливають на рівень життя громадян та економічну стабільність держави. Комплексне врахування економічних, соціальних та стратегічних факторів дозволяє створити імпортну політику, яка не лише забезпечує захист національних

інтересів, а й сприяє інтеграції України в міжнародну економіку на конкурентних засадах.

Загалом, уроки, які може врахувати Україна при формуванні своєї імпортної політики, полягають у необхідності поєднання відкритості ринку з цілеспрямованим захистом стратегічних секторів, гармонізації національних стандартів із міжнародними, стимулювання внутрішнього виробництва та впровадження сучасних інструментів контролю і регулювання. Такий підхід сприятиме стабільності та стійкому розвитку економіки, підвищенню конкурентоспроможності національних виробників і забезпеченню інтеграції України в глобальні економічні процеси. Ефективна імпортна політика стає не лише інструментом економічного регулювання, а й механізмом реалізації національних стратегічних цілей, який дозволяє країні посилювати свої позиції у світовій економіці та водночас забезпечувати соціально-економічну стабільність усередині держави.

Таким чином, світовий досвід формування імпортної політики демонструє, що для ефективного регулювання імпорту необхідно поєднувати стратегії диверсифікації, стандартизації, збалансованого захисту та стимулювання національного виробництва. Україна, враховуючи свій воєнний досвід та євроінтеграційні прагнення, може застосувати ці підходи для формування власної стратегії імпортної політики, що забезпечить економічну стійкість та інтеграцію у світову економіку.

3.2 Стратегічні пріоритети імпортної політики в умовах євроінтеграції

Сільське господарство, зокрема тваринницький та рослинницький сектори, посідає провідне місце в загальній економіці Європейського Союзу.

Основні країни-виробники - Франція, Німеччина, Іспанія та Італія - протягом багатьох років стикаються з низкою викликів, що потребують комплексного, наднаціонального розв'язання, однак справжні реформи у цій сфері досі не впроваджено. Водночас перспектива вступу України до ЄС породжує дедалі більше відкритих питань, особливо у контексті збереження життєздатності фермерських господарств та аграрних підприємств. Окрім скорочення обсягів аграрних субсидій, існують також ризики, пов'язані з якістю та безпечністю харчової продукції, а також проблемність структури земельної власності та організації аграрного виробництва в Україні. У наведеному нижче аналітичному огляді, поряд із характеристикою сучасного стану аграрного сектору ЄС, розглядаються потенційні позитивні та негативні наслідки можливого приєднання України з позицій цього сектору.

У 2023 році аграрний сектор Європейського Союзу забезпечив виробництво на суму понад 537 млрд євро, з яких 273,6 млрд євро припадало на рослинництво, а 214,3 млрд євро - на продукцію тваринництва (молоко, свинину, яловичину, птицю та яйця). Послуги сільського господарства (25,4 млрд євро) та невідокремлені несільськогосподарські види діяльності (23,8 млрд євро) становили решту (9,2%). Частка аграрного сектору у ВВП ЄС у 2023 році становила 1,3%, що дорівнює показнику п'ятнадцятирічної давності. Для порівняння, внесок сільського господарства в економіку ЄС був співставним із валовим внутрішнім продуктом Греції у 2023 році, яка посідала 16-те місце серед економік держав-членів. У 2023 році додана вартість, створена аграрним сектором, становила 223,9 млрд євро, що було нижчим за відносний пік 0,78 у 2017 році та всі наступні роки, за винятком 2022-го. Ці показники свідчать, що оновлення галузі, удосконалення регуляторних механізмів та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва є нагальними завданнями.

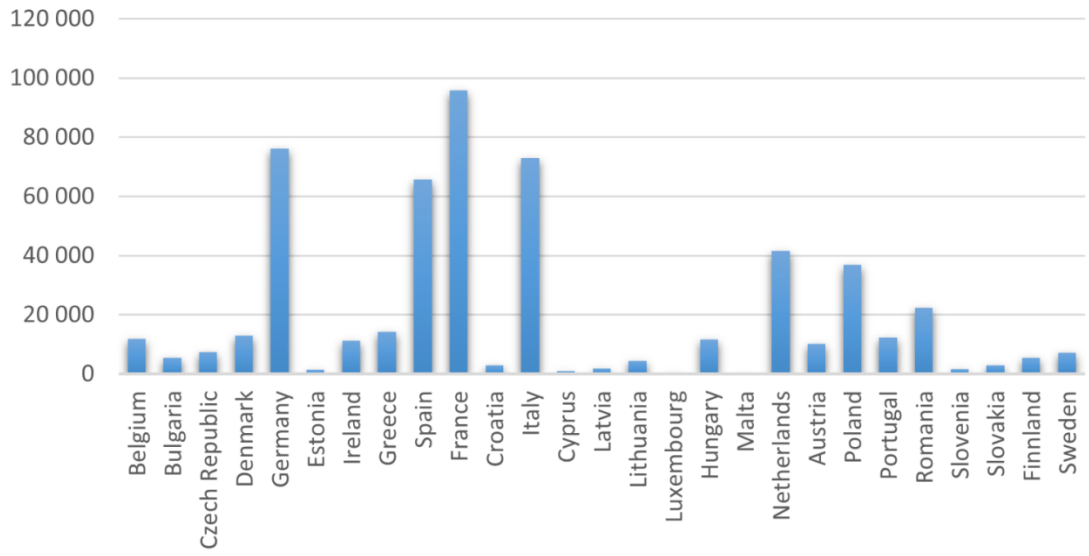

Рисунок 3.1 – Обсяг сільськогосподарського виробництва у відповідних державах-членах ЄС у 2023 році (у мільйонах Євро)

Джерело: [25]

Так звані «великі чотири» країни забезпечили більшість (57,8%) загального обсягу виробництва аграрної продукції в ЄС у 2023 році. Лідером виступила Франція із показником 95,8 млрд євро, за нею - Німеччина (76,1 млрд євро), Італія (73 млрд євро) та Іспанія (65,6 млрд євро). Далі йшли Нідерланди (41,5 млрд євро), Польща (36,8 млрд євро) та Румунія (22,2 млрд євро). Сукупно на ці сім держав припадало 76,5% вартості всього аграрного виробництва ЄС у 2023 році.

Загалом у 2023 році спостерігалося зниження виробничих витрат у сільському господарстві. Сукупне проміжне споживання аграрного сектору в межах Європейського Союзу становило 313,2 млрд євро, що приблизно на 9,4 млрд євро менше, ніж у 2022 році. Після стрімкого зростання загальної вартості товарів і послуг, спожитих у секторі, у 2022 році (+31,2%), у 2023 році зафіксовано помірне скорочення - на 4,7%. Це зниження зумовлене передусім падінням цін на добрива та поліпшувачі ґрунту (-24,6%), енергоносії та мастильні матеріали (-8,7%), а також кормові суміші для тварин (-5,2%).

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Номінальна ціна	100,63	101,21	98,94	107,22	122,77	100,74
Номінальна вартість	101,18	102,75	98,94	108,42	119,71	98,45
Зміна обсягу	100,55	101,52	99,99	101,1	97,51	97,73

Дані за 2023 рік є попередніми

Рисунок 3.2 – Зміна обсягу виробництва сільськогосподарського сектору ЄС між 2018 та 2023 роками

Джерело: [25]

Водночас у низці категорій витрат зафіксовано подальше зростання цін, зокрема на ветеринарні послуги (+12,0%), утримання будівель (+8,7%), насіння та садивний матеріал (+7,8%), засоби захисту рослин (+7,7%) і обслуговування технічних засобів (+7,5%).

Оцінюваний обсяг валової аграрної продукції у номінальному вираженні дещо знизився у 2023 році - на 1,5% порівняно з 2022 роком. Це незначне скорочення, яке настало після пікового рівня виробництва у 2022 році, фактично припинило висхідну тенденцію, що спостерігалася з 2010 року.

Сектори та послуги, пов’язані із сільським господарством і виробництвом продуктів харчування, забезпечують понад 44 мільйони робочих місць у Європейському Союзі (ЄС), причому сам аграрний сектор надає постійну зайнятість близько 20 мільйонам осіб. Завдяки різноманітності кліматичних умов, родючим ґрунтам, високій кваліфікації європейських фермерів та якості сільськогосподарської продукції, ЄС посідає провідне місце у світі за обсягами виробництва та експорту агропродовольчих товарів. Найбільшими роботодавцями у цій сфері є

Румунія (1,76 млн осіб) та Польща (1,46 млн осіб). Проте ці показники не відображають повної картини, оскільки збирання врожаю є сезонною діяльністю, що передбачає тимчасові або часткові трудові контракти. З урахуванням цих особливостей, за даними Євростату, загальна чисельність робочої сили становить близько 17 мільйонів осіб.

Фермери обробляють 157 мільйонів гектарів сільськогосподарських угідь, що охоплюють 9,1 мільйона фермерських господарств. Однак розподіл земель є вкрай нерівномірним: 52% сільськогосподарських угідь належать лише 4% господарств, площа яких перевищує 100 гектарів. Натомість дрібні ферми з площею менше 5 гектарів використовують лише 6% земель, хоча становлять близько 40% від загальної кількості господарств. Така концентрація земель свідчить про процеси індустріалізації аграрного виробництва, у межах якого лише обмежена кількість великих підприємств має фінансові можливості впроваджувати сучасні технології, механізми та методи для масштабного виробництва й просування продукції на глобальні ринки.

Керівництво аграрним сектором здебільшого зосереджене у руках чоловіків: 68,4% менеджерів фермерських господарств є чоловіками, причому 57,6% із них мають вік понад 55 років. Найбільшою гендерна диспропорція є у Нідерландах, де лише 5,6% фермерів становлять жінки, тоді як Латвія та Литва наближаються до гендерного паритету. Старіння населення створює серйозні ризики для подальшого розвитку галузі. У найбільших країнах-виробниках - Франції та Німеччині - кількість фермерських господарств може скоротитися удвічі до 2040 року, якщо тенденції не зміняться. Це, своєю чергою, призведе до зменшення зайнятості у секторі, скорочення обсягів виробництва та підвищення імпортозалежності ЄС.

Додатковим викликом для фермерів є зростаючі ризики продовольчої безпеки через екстремальні погодні умови. Нестабільність кліматичних процесів змушує дедалі більше фермерів відмовлятися від діяльності,

оскільки поєднання високих витрат і несприятливих погодних факторів суттєво знижує рівень прибутковості.

Останніми роками Спільна аграрна політика (САП) ЄС зазнає критики з боку фермерів, переважно через її негнучкість та асиметричність. Бюджет САП на період 2023-2027 років становить 264 млрд євро, з яких 189,2 млрд спрямовується на підтримку доходів, тобто прямі виплати фермерам, а 66 млрд - на розвиток сільських територій з метою подолання проблем малозабезпечених регіонів. САП є одним із найобговорюваніших елементів політики ЄС і часто піддається критиці через нерівномірний розподіл коштів (близько 80% бюджету отримують 20% фермерів), сумнівну ефективність (доходи фермерів на 40% нижчі за середній рівень заробітної плати в ЄС) та викривлення торгівлі у межах правил Світової організації торгівлі (СОТ). Крім того, субсидії ЄС часто не враховують виробничий потенціал конкретних регіонів, що призводить до скорочення різноманіття культур. Якщо підтримка виробництва зернових є доволі широкою, то традиційні овочеві культури - помідори, перець, огірки - отримують значно обмеженішу фінансову допомогу. Реформа САП, започаткована під час угорського головування, має показати у наступному бюджетному періоді, наскільки можливо досягти поставлених цілей.

З огляду на зазначені труднощі, деякі експерти вважають, що вступ України до ЄС може стати одним із рішень для подолання сучасних викликів аграрної політики. Проте ситуація є набагато складнішою, і нижче розглянуто окремі аспекти цієї проблеми.

Приєднання України до Європейського Союзу відкрило б для європейських компаній новий ринок майже на 40 мільйонів споживачів. Завершення війни означатиме не лише початок відбудови, а й структурну перебудову економіки держави. Без сумніву, це створить значні можливості для розвитку як малого й середнього бізнесу, так і великих підприємств, що сприятиме пожвавленню економічної динаміки в самому ЄС. Український аграрний сектор може стати чинником підвищення конкурентоспроможності Євросоюзу, адже Україна вже нині є третім за обсягами постачальником

агропродовольчих товарів до ЄС, експортує майже половину свого зерна, 80% соняшникової олії та 25% м'яса птиці. Членство України призвело б до збільшення орних земель ЄС приблизно на третину, що істотно посилило б роль Європи як гаранта глобальної продовольчої безпеки. Частка ЄС у світовому експорті пшениці зросла б до 30%, що дозволило б йому обійти Росію, яка наразі займає 23%.

Разом із тим, вступ України до ЄС матиме і потенційні ризики, особливо у сфері сільського господарства. Однією з найгостріших проблем аграрного сектору Європи залишається старіння фермерів. Переважна більшість господарств управляється людьми віком понад 55-60 років, тоді як молоде покоління не виявляє зацікавленості у кар'єрі в аграрній сфері. Тривалий робочий день (10-12 годин і більше), постійна готовність до праці та повільна окупність інвестицій роблять цей сектор малопривабливим для молоді. Попри постійні спроби впровадження інновацій у великих країнах-виробниках, такі заходи потребують значних капіталовкладень, які є непосильними для дрібних сімейних господарств. У разі вступу України до ЄС позиції таких фермерських господарств можуть істотно послабитися через неможливість конкурувати з великою кількістю нових учасників ринку. При цьому проблема старіння населення не буде вирішена розширенням інтеграції, адже аналогічна тенденція спостерігається і в Україні, де її посилюють наслідки війни та еміграція молоді.

Ще одним відкритим питанням залишається вплив українського зерна на ринки країн - основних виробників ЄС. Від початку війни Україна отримала можливість експортувати зернові, горіхи, рослинні жири та олії до Євросоюзу на пільгових умовах, що з 2022 року спричинило зниження обсягів закупівель місцевої продукції. Часто порушується питання якості та безпечності українських зернових, оскільки Єврокомісія не зобов'язала Україну дотримуватися стандартів, яких повинні дотримуватися країни-члени ЄС. Упродовж останніх років у низці держав Центральної та Східної Європи, а також у країнах Західної Європи відбулися численні акції протесту фермерів через демпінг цін на українське зерно.

Рисунок 3.3 – Вартість експорту певних груп сільськогосподарської продукції в Німеччині, Франції та Україні у 2023 році (мільйони доларів США)

Джерело: [25]

Графік свідчить, що до початку війни Україна експортувала менші обсяги зернових та інших аграрних продуктів, ніж після 2022 року. Хоча ці показники залишаються значно нижчими порівняно з двома найбільшими виробниками сільськогосподарської продукції - Францією та Німеччиною, упродовж останніх років саме у цих країнах спостерігається різке скорочення обсягів виробництва. Окрім уже зазначених чинників, спад виробництва зумовлений також напливом дешевої української аграрної продукції, яка з 2022 року потрапляє на ринок ЄС на пільгових умовах. Дані за 2023 рік свідчать, що незалежно від подальшого розвитку війни або її завершення (що потенційно може прискорити переговори щодо вступу України до ЄС), експорт українського зерна до Європи може поступово зростати за поточних умов.

Варто також коротко зупинитися на питанні аграрної структури та розміру фермерських господарств. Структура аграрного виробництва та розміри сільськогосподарських підприємств в Україні суттєво відрізняються від чинної моделі Європейського Союзу. Модель ЄС орієнтована на

підтримку малих і середніх фермерських господарств, тоді як українська аграрна система характеризується домінуванням великих, експортоорієнтованих агрохолдингів. Середній розмір українського фермерського господарства перевищує 500 гектарів, тоді як середній показник по ЄС становить близько 30 гектарів. Майже третина українських земель перебуває у користуванні кількох аграрних гігантів, кожен із яких володіє сотнями тисяч гектарів. Частина земель залишається у державній власності, очікуючи на приватизацію, тоді як інші площі розподілені між приблизно 8 мільйонами дрібних фермерів.

За окремими винятками, великі агропідприємства, що діють в Україні, належать західноєвропейським та американським компаніям, які формально зареєстровані як українські юридичні особи із залученням місцевого менеджменту. Починаючи з 1 січня 2024 року, українським компаніям дозволено придбавати земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Максимальний обсяг земельної власності наразі обмежено 10 000 гектарами, однак існують серйозні сумніви щодо реального дотримання цього обмеження, оскільки його можна багаторазово перевищити шляхом створення дочірніх структур або груп пов’язаних компаній.

Окремої уваги потребує вплив, який матиме вступ України на існуючу систему сільськогосподарської підтримки ЄС. Прогнози, засновані на бюджетному періоді до 2027 року, свідчать, що приєднання України кардинально змінить розподіл аграрних субсидій. Після вступу Україна матиме близько однієї п’ятої всіх сільськогосподарських земель ЄС, що зробить її найбільшим отримувачем коштів за Спільною аграрною політикою. Це зумовлено тим, що нинішня система розподілу фінансування базується на площі оброблюваних земель.

Згідно з розрахунками аналітичного центру Brookings, лише Португалія та Греція отримуватимуть із фондів ЄС більше, ніж сплачують до нього, тоді як низка країн Центральної Європи перетворяться на чистих донорів. У разі приєднання України частка Іспанії у фінансуванні ЄС знизиться з 9,6% до 0%, Польщі - з 30,2% до 12,6%, Угорщини - з 7,6% до 3%, а Румунії - з 18,4%

до 7,2%. Водночас частка України у розподілі коштів ЄС становитиме 41,7%. Однак ці розрахунки базуються на поточному бюджетному циклі, і якщо Польща та Угорщина продовжать демонструвати економічне зростання, подібне до попередніх років, вони також можуть стати чистими донорами до кінця десятиліття. Це підкреслює необхідність для Брюсселя не лише реформувати Спільну аграрну політику, а й переглянути систему усіх фінансових інструментів підтримки до моменту вступу України, аби забезпечити рівні умови доступу до ресурсів для всіх держав-членів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що хоча вступ України до Європейського Союзу потенційно має позитивні наслідки для ЄС, у багатьох сферах виникне потреба у запровадженні нових регуляторних механізмів. З одного боку, доцільно вже на етапі підготовки до вступу застосовувати до України ті самі аграрні стандарти та вимоги, які діють для країн-членів. З іншого боку, необхідно переглянути підходи до розподілу фінансових ресурсів і субсидій, щоб зберегти основні принципи існуючої системи. Нарешті, для того щоб українська економіка могла відповідати критеріям функціонуючої ринкової системи та не потребувала зовнішньої фінансової підтримки, першочерговою умовою є встановлення миру в країні. Саме реалізація цього останнього чинника є визначальною для виконання всіх інших умов інтеграції.

Але євроінтеграційний процес вимагає від України не лише гармонізації законодавства, а й докорінної трансформації торговельної структури, де імпортна політика стає одним із ключових інструментів адаптації до спільного європейського ринку. З огляду на сучасні тенденції, стратегічні пріоритети імпортної політики України мають бути спрямовані на підвищення ефективності внутрішнього ринку, забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки, зміцнення технологічної спроможності економіки та зменшення залежності від критичних зовнішніх постачань.

Першочерговим завданням є узгодження національної імпортної політики з митним, технічним і санітарним законодавством Європейського Союзу. У цьому контексті йдеться про імплементацію положень Митного

кодексу ЄС, системи електронного декларування (e-Customs) та інструментів управління ризиками при імпорті. Впровадження європейських стандартів забезпечить прозорість торговельних потоків і зменшить корупційні ризики. Крім того, це дозволить українським імпортерам отримувати спрощений доступ до єдиного ринку ЄС через взаємне визнання сертифікатів та ліцензій.

Гармонізація також стосується санітарних і фітосанітарних вимог (SPS measures), що мають вирішальне значення для торгівлі агропродовольчими товарами. Поступове приведення українських стандартів у відповідність до регламентів ЄС дозволить забезпечити стабільність імпорту харчових продуктів і сировини, одночасно сприяючи зростанню внутрішньої якості та безпечності продукції.

В умовах глобальної конкуренції одним із ключових стратегічних напрямів має стати орієнтація на технологічний імпорт - придбання сучасного обладнання, технологій переробки, цифрових систем управління виробництвом та логістикою. Для України, яка прагне інтегруватися у європейські виробничі ланцюги, важливо не лише збільшити обсяги експорту, а й забезпечити імпорт технологій, що підвищують продуктивність і конкурентоспроможність національного виробництва.

Особливої уваги потребує аграрний сектор - головний компонент українського експорту. Використання імпортних технологій точного землеробства, біотехнологій, систем зрошення, енергоефективних теплиць та систем моніторингу стану ґрунтів дозволить підвищити врожайність, зменшити втрати ресурсів і наблизити українське сільське господарство до стандартів ЄС. Застосування цифрових рішень у ланцюгах постачання також сприятиме простежуваності продукції та її сертифікації відповідно до європейських вимог.

Енергетичний компонент залишається критичним елементом імпортної політики України. В умовах обмежених власних ресурсів і триваючої війни стратегічним завданням є зменшення залежності від окремих постачальників енергоносіїв та формування нової моделі енергетичної співпраці з ЄС. Імпорт відновлюваних технологій - сонячних панелей, вітрових турбін, систем

накопичення енергії - має стати пріоритетом у середньостроковій перспективі. Це дозволить Україні поступово заміщати викопне паливо, скорочуючи імпорт природного газу, вугілля та нафти.

Диверсифікація джерел імпорту енергоресурсів через європейські інтерконектори, LNG-термінали та програми “Energy Community” сприятиме підвищенню стабільності енергопостачання та зміцненню енергетичної безпеки держави. З огляду на європейський “Зелений курс” (European Green Deal), Україна має поступово орієнтувати імпортну політику на декарбонізовані та екологічні продукти, включно з «зеленим» воднем, біогазом і технологіями утилізації викидів CO_2 .

Євроінтеграційний курс відкриває можливості не лише для зближення з країнами ЄС, а й для розширення імпортних зв’язків у межах регіональних ланцюгів постачання. Україна може використати потенціал Центрально-Східної Європи, Балтії, Скандинавії та Чорноморського регіону для створення альтернативних логістичних маршрутів і нових торговельних вузлів. Особливо перспективним є розвиток трикутника “Балтія - Україна - Балкани”, який може стати новим центром аграрно-технологічного обміну.

Стратегічним завданням є зменшення надмірної залежності від окремих країн у критичних сферах - насамперед у фармацевтиці, хімічній промисловості, машинобудуванні та мікроелектроніці. Це потребує розширення переліку торговельних партнерів, участі в програмах колективних закупівель ЄС та розвитку двосторонніх угод про взаємне визнання стандартів і сертифікатів.

Важливою складовою нової імпортної стратегії має стати орієнтація на екологічну та кліматичну нейтральність. Європейська комісія запроваджує механізми вуглецевого коригування на кордоні (CBAM), які вимагатимуть від українських виробників і імпортерів дотримання суворих екологічних стандартів. Тому імпортна політика України повинна передбачати підтримку імпорту екологічних товарів, технологій для утилізації відходів, очищення води та повітря, зменшення енергоспоживання. Це не лише відповідатиме

європейським вимогам, а й підвищить експортний потенціал українських компаній у «зелених» секторах.

Застосування зелених митних преференцій і податкових стимулів для підприємств, що імпортують екологічне обладнання, може стати потужним інструментом трансформації економіки у напрямі сталого розвитку. У цьому контексті важливу роль відіграватиме співпраця з Європейським інвестиційним банком, ЄБРР та програмами технічної допомоги ЄС, які вже підтримують модернізацію промисловості України.

Успіх імпортної політики залежить від ефективності державного управління. Необхідно завершити реформу митних органів і забезпечити їхню інтеграцію до інформаційних систем ЄС, зокрема до мережі EU Customs Single Window. Це дозволить об’єднати процедури імпорту, експорту та транзиту в єдину цифрову платформу. Паралельно слід запровадити систему електронного моніторингу критичних імпортних товарів (паливо, ліки, продовольство), щоб своєчасно реагувати на дефіцити або цінові коливання.

Інституційні реформи також мають забезпечити належну координацію між Міністерством економіки, Міністерством аграрної політики, Держмитслужбою та Національним банком України. У середньостроковій перспективі це дозволить сформувати цілісну імпортну стратегію, яка враховує не лише економічні, а й безпекові та екологічні аспекти.

У контексті майбутнього членства в ЄС Україна має перейти від ситуативного управління імпортом до системного планування. Пріоритетами такого підходу повинні стати:

– створення національного реєстру критичних імпортних позицій;

– прогнозування обсягів імпорту за ключовими товарними групами;

– узгодження стратегічних запасів продовольства, енергоносіїв і медикаментів;

– забезпечення гнучкості тарифної політики відповідно до умов єдиного ринку.

Такі механізми дозволять не лише збалансувати торговельний баланс, а й зменшити вразливість України до зовнішніх шоків і геополітичних ризиків.

Отже, стратегічні пріоритети імпортної політики України в умовах євроінтеграції полягають у створенні прозорої, інноваційної та екологічно орієнтованої системи імпорту, здатної підтримувати економічне зростання та продовольчу безпеку. Гармонізація з європейськими стандартами, модернізація технологічної бази, диверсифікація постачань, розвиток «зеленого» імпорту та цифровізація митних процедур утворюють основу нової моделі імпортної політики. Її реалізація сприятиме не лише економічній стабільності, але й формуванню України як активного й рівноправного учасника внутрішнього ринку Європейського Союзу.

3.3 Рекомендації щодо вдосконалення імпортної політики України в контексті євроінтеграції та післявоєнного відновлення

Поглиблення євроінтеграційних процесів України, зокрема в рамках оновленої Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ 2.0) з Європейським Союзом, вимагає суттєвого перегляду підходів до формування імпортної політики держави. Нові умови співробітництва з ЄС визначають необхідність переходу від короткострокових заходів підтримки торгівлі до довгострокової системної політики, спрямованої на гармонізацію законодавства, підвищення конкурентоспроможності українських виробників, забезпечення стабільного доступу до ринків та ефективне регулювання імпорту. В умовах післявоєнного відновлення економіки, коли ключовими завданнями є структурна модернізація, відновлення виробництва, залучення інвестицій та інтеграція до єдиного ринку ЄС, вдосконалення імпортної політики набуває стратегічного значення.

Станом на середину 2025 року Європейська Комісія та Україна завершили переговори щодо оновлення торговельного режиму між

сторонами, який діятиме у форматі ПВЗВТ 2.0. Угода є результатом перегляду чинних торговельних положень, що були тимчасово доповнені Автономними торговельними заходами (АТМ), запровадженими ЄС після початку повномасштабної агресії Росії проти України. Ці заходи дозволили тимчасово скасувати всі мита, тарифні квоти та інші торговельні обмеження, створивши безпрецедентно сприятливий режим для українського експорту. Разом з тим, запровадження ПВЗВТ 2.0 передбачає перехід до більш сталих, але водночас збалансованих механізмів лібералізації торгівлі, що краще відповідають статусу України як країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Розвиток торговельно-економічних відносин у межах оновленої угоди має подвійний вплив на імпортну політику України. З одного боку, зростає роль ЄС як основного торговельного партнера України, з іншого - посилюється необхідність приведення внутрішньої регуляторної бази у відповідність до європейських норм, що вимагає глибокої адаптації митних, тарифних, санітарних, технічних і екологічних стандартів. Це створює передумови для вдосконалення системи імпортного контролю, сертифікації та стандартизації, а також розвитку інституційної спроможності органів, відповідальних за здійснення торговельної політики.

Значна частина змін у рамках ПВЗВТ 2.0 стосується тарифних квот, умов лібералізації та механізмів захисних заходів. Новий режим передбачає поетапне розширення безмитного доступу до ринку ЄС для української продукції, водночас передбачаючи поступове узгодження стандартів виробництва та якості з вимогами Європейського Союзу. Україна зобов’язалася впроваджувати норми європейського законодавства у сферах санітарного, фітосанітарного та ветеринарного контролю, захисту довкілля, добробуту тварин і використання пестицидів. Така адаптація вимагає системних змін у національному регулюванні імпорту, зокрема у частині контролю якості, відстежуваності походження товарів і забезпечення відповідності європейським технічним регламентам.

Оновлена угода також містить положення щодо механізму захисних заходів, який має забезпечити баланс між інтересами українських та

європейських виробників. Такий механізм дозволяє реагувати на виникнення серйозних економічних чи соціальних труднощів у разі різкого зростання імпорту з однієї із сторін. Для України це означає необхідність створення ефективної системи моніторингу імпорту, прогнозування наслідків торговельної лібералізації та розробки інструментів оперативного реагування на можливі дисбаланси. Вдосконалення імпортної політики має враховувати як потребу у захисті національного виробника, так і вимоги ЄС щодо недискримінаційності торговельних практик.

Важливим напрямом вдосконалення імпортної політики є гармонізація митно-тарифного регулювання. Після відновлення дії основних положень Угоди про асоціацію у 2025 році Україна має забезпечити приведення митного законодавства у відповідність до Митного кодексу ЄС. Йдеться про спрощення процедур митного оформлення, цифровізацію процесів контролю, розвиток електронних сервісів для бізнесу, посилення співпраці з митними органами держав-членів ЄС, а також про впровадження системи «єдиного вікна». Такий підхід сприятиме зменшенню корупційних ризиків, скороченню часу проходження вантажів через кордон та підвищенню рівня довіри з боку європейських партнерів.

З огляду на нові реалії, імпортна політика України має стати більш орієнтованою на інновації, технології та сталість. Одним із ключових викликів післявоєнного періоду є імпорт сучасного обладнання, технологій, комплектуючих і матеріалів для відбудови інфраструктури та відновлення виробничих потужностей. Тому держава має запровадити стимули для імпорту інвестиційних товарів, які сприятимуть модернізації економіки. Важливим завданням є забезпечення пріоритетного режиму для ввезення технологічного обладнання, яке відповідає стандартам ЄС, з одночасним зменшенням імпортозалежності у сферах критичного виробництва - енергетики, машинобудування, агропереробки та хімічної промисловості.

Серед важливих напрямів розвитку імпортної політики варто виділити поступове впровадження екологічних стандартів ЄС. Це включає запровадження механізму вуглецевого регулювання, обмеження імпорту

продукції, що не відповідає принципам сталого розвитку, а також стимулювання імпорту екологічно чистих технологій. Така політика дозволить не лише знизити негативний вплив на довкілля, а й сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських виробників на європейському ринку.

Особливу увагу слід приділити питанням інституційного забезпечення реалізації імпортної політики. Після вступу України до єдиного ринку ЄС буде потрібна чітка координація між державними органами, відповідальними за торгівлю, митну політику, санітарний та технічний контроль. Доцільно створити окрему міжвідомчу структуру або координаційну раду з питань імплементації норм ПВЗВТ 2.0, до складу якої увійдуть представники уряду, бізнес-асоціацій, торговельних палат та аналітичних центрів. Її завданням має стати розробка дорожньої карти гармонізації імпортних процедур із нормами ЄС, підготовка пропозицій щодо змін у національному законодавстві та оцінка економічних наслідків лібералізації імпорту.

В умовах післявоєнного відновлення важливо забезпечити прозорість імпортних операцій і ефективний контроль за використанням ввезених товарів. Імпортна політика повинна враховувати не лише економічні, а й безпекові аспекти. Враховуючи підвищені ризики контрабанди, ухилення від сплати податків і постачання небезпечної продукції, необхідно вдосконалити систему митного аудиту, розширити повноваження аналітичних підрозділів митниці та запровадити автоматизовані системи аналізу ризиків. Пріоритетом має стати розбудова сучасної інформаційної інфраструктури, яка дозволить оперативно обмінюватися даними з митними органами ЄС, забезпечуючи повну сумісність із системою TARIC та базами даних OLAF.

Важливою складовою рекомендацій є підвищення конкурентоспроможності національного бізнесу у відповідь на відкриття ринку для європейських товарів. Імпортна політика має не лише регулювати ввезення продукції, а й створювати умови для підвищення спроможності вітчизняних підприємств конкурувати за якістю, ціною та технологічним рівнем. Для цього доцільно запровадити програми державної підтримки

модернізації виробництва, сертифікації продукції за стандартами ЄС, а також механізми компенсації витрат на адаптацію до нових технічних вимог. З огляду на складну ситуацію у сфері малого та середнього бізнесу, держава має створити окремі програми сприяння імпортозамінним виробництвам, орієнтованим на внутрішній ринок.

Значення має і розвиток логістичної інфраструктури, без якої імпортна політика не може бути ефективною. Після руйнувань, спричинених війною, Україна стикається з проблемами нестачі транспортних потужностей, високими витратами на перевезення та нестабільністю маршрутів постачання. У цьому контексті важливо продовжити реалізацію проектів із розбудови «Шляхів солідарності» між Україною та ЄС, які забезпечують альтернативні транспортні коридори для імпорту та експорту. Необхідно також модернізувати прикордонні переходи, підвищити пропускну здатність портів, залізниць і автошляхів, забезпечити ефективну взаємодію між митними службами обох сторін.

Імпортна політика у контексті євроінтеграції має бути не лише адаптаційною, а й стратегічно проактивною. Це означає, що Україна повинна не просто реагувати на зміни у торговельному режимі з ЄС, а формувати власну позицію у питаннях регулювання доступу до ринку, технічної стандартизації та санітарного контролю. Такий підхід дозволить уникнути асиметрії в умовах торгівлі, зменшити ризик дискримінації українських виробників і забезпечити рівні можливості для бізнесу обох сторін. Важливим завданням є розробка довгострокової стратегії імпортної політики, що охоплює питання митного регулювання, захисту національного виробника, розвитку логістики, стимулювання імпорту технологій і диверсифікації торговельних партнерів.

У контексті післявоєнного відновлення особливого значення набуває імпорт продукції подвійного призначення, військово-технічного обладнання, а також енергоносіїв. Зважаючи на зруйновану енергетичну інфраструктуру, імпорт має відігравати ключову роль у забезпеченні енергетичної безпеки та поступовому переході до відновлюваних джерел енергії. Тому одним із

напрямів вдосконалення імпортної політики має стати створення сприятливих умов для ввезення обладнання для виробництва «зеленої» енергії, розвитку мережі енергозберігаючих технологій і впровадження інновацій у промисловості.

Водночас у післявоєнний період особливої уваги потребує соціальний аспект імпортної політики. Лібералізація торгівлі з ЄС може посилити конкуренцію на внутрішньому ринку, що створює ризики для окремих галузей і підприємств. Тому важливо поєднати лібералізаційні заходи з політикою адаптаційної підтримки, зокрема шляхом підготовки робочої сили до нових умов, створення програм перекваліфікації, розвитку внутрішнього попиту на українські товари. Держава має забезпечити гнучкість імпортної політики, поєднуючи відкритість до європейського ринку з ефективним використанням національних ресурсів.

У результаті проведення переговорів між Україною та ЄС у червні 2025 року сформовано нову архітектуру торговельних відносин, яка поєднує політичну волю до інтеграції з прагматичним підходом до захисту економічних інтересів обох сторін. Для України ПВЗВТ 2.0 відкриває шлях до поступової інтеграції в єдиний ринок, однак вимагає глибокої модернізації системи державного управління торгівлею, підвищення інституційної спроможності та узгодження політик у сфері митного, технічного й санітарного регулювання. У цьому контексті вдосконалення імпортної політики має стати частиною ширшої стратегії економічної інтеграції та післявоєнного відновлення, орієнтованої на стабільне зростання, технологічний розвиток і посилення конкурентоспроможності української економіки.

Таким чином, ключовими пріоритетами вдосконалення імпортної політики України у контексті євроінтеграції та післявоєнного відновлення є: гармонізація нормативно-правової бази з вимогами ЄС; спрощення митних процедур та підвищення прозорості контролю; стимулювання імпорту інвестиційних товарів і технологій; запровадження екологічних стандартів; розвиток логістичної інфраструктури; посилення інституційної спроможності

органів державної влади; підтримка конкурентоспроможності національних виробників; а також забезпечення соціальної збалансованості торговельних реформ. Реалізація цих заходів дозволить створити ефективну, передбачувану та прозору систему регулювання імпорту, яка відповідатиме принципам європейської інтеграції, сприятиме відновленню економіки та підвищенню її стійкості у довгостроковій перспективі.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було досліджено світові підходи до регулювання імпортної політики, визначено стратегічні пріоритети України в умовах євроінтеграції та сформульовано рекомендації щодо модернізації імпортної політики в контексті післявоєнного відновлення. Узагальнення матеріалу дозволяє сформувати такі ключові висновки.

По-перше, аналіз міжнародного досвіду свідчить, що ефективна імпортна політика не може базуватися на єдиній універсальній моделі. Держави застосовують різноманітні інструменти – від жорсткого протекціонізму (США) до максимально відкритих режимів вільної торгівлі (ЄС), а також комбіновані підходи (Китай). Практика успішних економік демонструє необхідність гнучкого поєднання тарифних, нетарифних, технічних і адміністративних інструментів з урахуванням національних пріоритетів, рівня розвитку виробництва, стратегічної важливості секторів та умов глобальної конкуренції. Застосування цих підходів дозволяє захищати внутрішній ринок, модернізувати виробництво й інтегруватися у світові ланцюги створення доданої вартості.

По–друге, європейський досвід, особливо країн Центральної та Східної Європи, показує, що адаптація до регуляторних вимог ЄС, модернізація митної інфраструктури, гармонізація стандартів і цифровізація процедур є

ключовими умовами успішної інтеграції у спільний ринок. Саме ці напрями стали визначальними для підвищення ефективності імпортних операцій, зменшення корупційних ризиків і підвищення конкурентоспроможності місцевих виробників. Для України цей досвід є надзвичайно цінним у світлі руху до членства в Європейському Союзі.

По–третє, сучасні макроекономічні та геополітичні тенденції в Європі формують складне середовище, у якому Україні необхідно адаптувати свою імпортну політику. Зростання інфляційного тиску, монетарна жорсткість, ризики рецесії, високі енергетичні витрати, геополітичні конфлікти та торговельні обмеження впливають на стабільність товарних ринків і поставок. Це підкреслює необхідність диверсифікації джерел імпорту, посилення логістичної стійкості та розвитку нових маршрутів постачання, що дозволить Україні мінімізувати ризики зовнішніх шоків.

По–четверте, стратегічні пріоритети імпортної політики України в умовах євроінтеграції повинні бути орієнтовані на глибоку адаптацію до норм ЄС та модернізацію внутрішніх інституцій. Імплементація європейських митних, технічних, санітарних і екологічних стандартів є фундаментальною умовою доступу на єдиний ринок. Зокрема, важливими завданнями є цифровізація митних процедур, інтеграція до системи e–Customs, гармонізація SPS–вимог, впровадження механізмів оцінки відповідності, вдосконалення контролю безпечності та прозорості товарних потоків. Така гармонізація забезпечує довіру європейських партнерів і створює передумови для розвитку промислових та аграрних ланцюгів вартості.

По–п’яте, ключовим напрямом імпортної політики має стати орієнтація на імпорт інновацій та технологій. Технологічна модернізація української економіки – особливо в аграрній, енергетичній, машинобудівній та логістичній сферах – є вирішальним чинником для підвищення конкурентоспроможності, продуктивності праці та ефективності виробництва. Імпорт обладнання для точного землеробства, цифрових систем керування, логістичних платформ, енергозберігаючих технологій та

відновлюваної енергетики може суттєво прискорити адаптацію економіки України до вимог ЄС, а також зменшити залежність від традиційних енергоносіїв.

По–шосте, аграрний сектор, як один із ключових елементів експортного потенціалу України, має стратегічне значення у формуванні імпортної політики. Досвід ЄС демонструє, що модернізація аграрних процесів неможлива без імпорту високотехнологічного обладнання, біотехнологій, інноваційних систем контролю якості та логістичних інструментів. Водночас вступ України до ЄС створює виклики для європейських фермерів, пов’язані з конкуренцією, структурою земельної власності та бюджетними обмеженнями Спільної аграрної політики. Ці фактори вимагають комплексної підготовки, гармонізації стандартів та перегляду моделей підтримки виробників.

По–сьоме, рекомендації щодо вдосконалення імпортної політики у контексті ПВЗВТ 2.0 охоплюють широкий комплекс інституційних, тарифних, технічних, логістичних та організаційних змін. Для забезпечення ефективності імпортної політики у післявоєнний період необхідно створити сучасну модель управління, що включає: адаптацію митних процедур до норм ЄС; створення цифрової інфраструктури імпортного контролю; запровадження системи моніторингу критичного імпорту; стимулювання імпорту інвестиційних товарів; розвиток зеленого імпорту; посилення інституційної спроможності державних органів; підтримку вітчизняних виробників у процесі адаптації до європейських стандартів.

По–восьме, у післявоєнний період імпортна політика України має враховувати пріоритети безпеки та стійкості. Відбудова країни потребує значного імпорту обладнання, матеріалів та технологій для інфраструктури, енергетики, промисловості та оборони. Тому імпортна політика повинна спрямовуватися на підтримку критичного імпорту, формування стратегічних резервів, створення оперативних механізмів реагування на дефіцит товарів, а також запровадження систем митного аудиту для запобігання зловживанням.

По–дев’яте, ефективна імпортна політика має включати соціальний компонент. Відкриття ринку ЄС створює значні можливості, але одночасно – ризики для окремих галузей економіки України. Тому заходи імпортної лібералізації повинні супроводжуватися програмами державної підтримки підприємств, розвитком внутрішнього ринку, підготовкою робочої сили, а також заходами із захисту найбільш вразливих секторів економіки.

Підсумовуючи, розділ 3 демонструє, що вдосконалення імпортної політики України потребує комплексного, системного та стратегічного підходу, який поєднує міжнародний досвід, вимоги євроінтеграції та потреби післявоєнної відбудови. Гармонізація з нормами ЄС, цифровізація митних процедур, модернізація виробництва, диверсифікація імпорту, розвиток «зеленого» та технологічного імпорту, посилення інституційної спроможності та захист національних інтересів становлять основу нової моделі імпортної політики, здатної забезпечити стійкість, конкурентоспроможність та європейську інтеграцію України.

Висновки

У даній кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні та практичні засади імпортної політики України, її зв’язок із зовнішньоекономічною стратегією держави, вплив воєнних подій та євроінтеграційних процесів на трансформацію підходів до регулювання імпорту. За результатами дослідження сформовано такі висновки.

На основі аналізу економічної літератури та міжнародних підходів уточнено зміст категорії «імпортна політика» як системи цілей, принципів та інструментів державного регулювання ввезення товарів і послуг, спрямованих на збалансоване задоволення потреб внутрішнього ринку, захист національного виробника, зміцнення економічної та національної безпеки й інтеграцію у світову економіку. Показано, що імпорт не є лише каналом споживання іноземних товарів, а виступає важливим чинником технологічного оновлення, структурної модернізації економіки та підвищення добробуту населення.

У роботі розкрито взаємозв’язок імпортної політики та зовнішньоекономічної стратегії України з погляду економічної й національної безпеки. Обґрунтовано, що імпорт критично важливих товарів визначає рівень стійкості національної економіки до зовнішніх шоків, а надмірна залежність від обмеженого кола постачальників формує додаткові ризики для суверенітету та макрофінансової стабільності. Показано, що ефективна імпортна політика має поєднувати відкритість торгівлі з інструментами диверсифікації постачань і селективного захисту стратегічних секторів.

Уточнено методичні засади аналізу імпортної політики. Сформовано систему показників оцінювання імпортної залежності та ефективності імпортного регулювання, яка включає індикатори структури й динаміки імпорту, коефіцієнт покриття імпорту експортом, частку критичного імпорту, вплив імпорту на бюджетні надходження та платіжний баланс. Наголошено на важливості використання дзеркальної статистики, інструментів

гармонізації даних і сучасних аналітичних платформ для підвищення достовірності оцінок і формування обґрунтованих рішень у сфері торговельної політики.

Проведений аналіз сучасного стану зовнішньоторговельної діяльності України у 2022–2025 рр. показав, що повномасштабна війна призвела до різкого зниження експорту, зміни географічної та товарної структури імпорту, посилення залежності від постачань енергоносіїв, палива, техніки, обладнання та військових товарів. Водночас імпорт відіграв ключову роль у підтримці функціонування критичної інфраструктури, енергетичного сектору та обороноздатності. Виявлено, що збереження значного торговельного дефіциту, логістичні обмеження та висока волатильність валютного курсу підсилюють важливість цілеспрямованої імпортної політики як інструменту макроекономічної стабілізації.

З'ясовано, що воєнні події та глобальні геополітичні зрушення істотно вплинули на продовольчу безпеку та імпортну політику України. З одного боку, порушення логістики, блокада морських шляхів, нестабільність цін на продовольство та енергоносії посилили вразливість внутрішнього ринку. З іншого – розширення наземних коридорів, «шляхи солідарності» з ЄС та посилення співпраці з європейськими партнерами створили передумови для диверсифікації каналів імпорту й експорту. Показано, що продовольча безпека України дедалі більше залежить від здатності інтегруватися у регіональні ланцюги постачання, зберігаючи при цьому конкурентні переваги аграрного сектору.

Узагальнено світовий досвід регулювання імпортної політики. Встановлено, що найефективніші моделі поєднують інструменти протекціонізму та вільної торгівлі, спираються на чітко визначені пріоритети захисту стратегічних галузей, високий рівень стандартизації та цифровізацію митних процедур. Досвід САП ЄС, політики внутрішнього ринку, а також стратегій технологічного розвитку демонструє важливість активного залучення імпорту технологій для модернізації економіки при одночасному цілеспрямованому захисті національних виробників.

У роботі визначено стратегічні пріоритети імпортної політики України в умовах євроінтеграції. До них віднесено: гармонізацію митних, технічних, санітарних і фітосанітарних вимог із законодавством ЄС; впровадження європейських митних процедур; підтримку імпорту інноваційних технологій для промисловості, аграрного сектору та енергетики; орієнтацію на «зелений» імпорт і врахування вимог Європейського зеленого курсу та механізму CBAM. Обґрунтовано, що саме імпорт технологій, обладнання та «чистих» енергетичних рішень має стати ядром модернізаційної стратегії України.

Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення імпортної політики України в контексті ПВЗВТ 2.0 та післявоєнного відновлення. Запропоновано розвивати механізми пріоритетного режиму для імпорту інвестиційних товарів і критичної інфраструктури; удосконалити систему захисних заходів відповідно до норм СОТ та ЄС; створити національний реєстр критичних імпортних позицій і систему моніторингу ризиків; посилити інституційну координацію між органами, що відповідають за економічну, митну та безпекову політику. Наголошено на доцільності підтримки імпортозамінних виробництв, орієнтованих на внутрішній ринок, насамперед у сферах енергетики, машинобудування, фармацевтики та агропереробки.

Визначено соціально-економічні наслідки трансформації імпортної політики для України. З одного боку, лібералізація торгівлі та поглиблення інтеграції з ЄС сприяють розширенню споживчого вибору, підвищенню якості товарів, оновленню виробничої бази та створенню нових робочих місць у секторах, пов’язаних із логістикою, переробкою та високими технологіями. З іншого – посилення конкуренції з боку європейських виробників створює загрози для частини вітчизняних підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, що потребує цілеспрямованих програм адаптації, підтримки інвестицій та розвитку людського капіталу.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що імпортна політика є одним із ключових інструментів формування зовнішньоекономічної стратегії України та важливим чинником

післявоєнного відновлення. Її ефективність залежить від здатності держави забезпечити баланс між відкритістю ринку та захистом стратегічних секторів, диверсифікацією джерел постачання, гармонізацією стандартів із нормами ЄС, цифровізацією митних процедур та орієнтацією на «зелений» і технологічний імпорт. Реалізація запропонованих у роботі підходів дозволить посилити економічну стійкість України, прискорити інтеграцію до єдиного ринку ЄС та сформувати зовнішньоекономічну стратегію, здатну забезпечити довгострокове зростання й конкурентоспроможність національної економіки.

Список використаних джерел

1. Ukraine’s European integration: current state, challenges, prospects, Expert opinions and positions, April 2025. Razumkov Centre. 2025. URL: https://razumkov.org.ua/images/2025/05/2025-European_integration-ENGL.pdf

2. Salvatore D. International Economics. 13th ed. New York : Wiley, 2019. URL: https://invent.ilmkidunya.com/images/Section/Dominick-Salvatore-International-Economics-CSS-Book.pdf

3. Hill Ch.W.L. International Business: Competing in the Global Marketplace. 12th ed. New York : McGraw-Hill, 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/279283366_Hill_C_W_L_International_business_Competing_in_the_global_marketplace_McGraw-Hill_Education_Maidenhead_Berkshire_UK_2014

4. World Trade Organization. World Trade Report 2023. Geneva : WTO, 2023. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr23_e/wtr23_e.pdf

5. OECD. OECD Economic Surveys: Ukraine 2024. Paris : OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook-volume-2024-issue-2_839ef1cf-en/ukraine_f33c279e-en.html

6. UNCTAD. Global Trade Update 2024. Geneva : UNCTAD, 2024. URL: https://unctad.org/publication/global-trade-update-december-2024

7. Поручник А.М., Мазаракі А.А. Зовнішньоекономічна діяльність: управління та регулювання. Київ : КНЕУ, 2018. 472 с.

8. Чужиков В.І. Міжнародна економіка. Київ : КНЕУ, 2020. 624 с.

9. Гребельник О.П. Митна політика України. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 368 с.

10. Варналій З.С. Державна економічна політика. Київ : Знання, 2019. 543 с.

11. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С. Міжнародна економіка. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 510 с.

12. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 284 с.

13. Гребельник О.П. Митне регулювання та митна політика України. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 412 с.

14. Кузнєцова Л.В. Тарифне та нетарифне регулювання імпорту в Україні. Київ : КНЕУ, 2020. 198 с.

15. Мазаракі А.А., Мельник Т.М. Митно-тарифне регулювання зовнішньої торгівлі України. Київ : КНЕУ, 2021. 224 с.

16. Шкляр А.І. Нетарифні бар'єри у зовнішній торгівлі України. Харків : ХНЕУ ім. Кузнеця, 2022. 156 с.

17. Дубровін А.О. Стандартизація та сертифікація у зовнішній торгівлі. Київ : КНЕУ, 2021. 137 с.

18. Козак Ю.Г. Митно-тарифне регулювання. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 268 с.

19. Keramat F. Integrating Trade with National Security Policy. DIPLOMATIST. 2025. URL: https://diplomatist.com/2025/06/12/integrating-trade-with-national-security-policy/

20. Key economic indicators of Ukraine for the first nine months of 2025. GMK.Center. 2025. URL: https://gmk.center/ua/infographic/kliuchovi-ekonomichni-pokaznyky-ukrainy-za-9-misiatsiv-2025-roku/

21. OECD (2025), OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. OECD Publishing, Paris. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en.html

22. Bychkovska Y. Ukraine's grain exports are crucial to Africa's food security. Atlantic Council. 2024.URL: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/ukraines-grain-exports-are-crucial-to-africas-food-security/

23. База даних Організації Об'єднаних Націй з торгівлі сировинними товарами, URL: https://comtrade.un.org/data/

24. Krist W. Chapter 3: Trade Agreements and Economic Theory. The Wilson Center, 2025. URL: https://www.wilsoncenter.org/chapter-3-trade-agreements-and-economic-theory

25. Szigethy-Ambrus N. The EU's agriculture – potential consequences of Ukraine's accession from the sector's perspective. OECONOMUS. 2025. URL: https://www.oeconomus.hu/en/oecoglobus/the-eus-agriculture-potential-consequences-of-ukraines-accession-from-the-sectors-perspective/

26. Susanto P.C., Perwitasari E.P., Lermatan E.E. The Role of Goods Importation in Supporting the Economy: A Literature Review Study. 2025. URL: https://research.e-siber.org/SJTL/article/view/402

27. Brooks N. Remarkable Resilience: Global Economic and Private Markets Update. ICG. 2025. URL: https://www.icgam.com/2025/09/18/remarkable-resilience-global-economic-and-private-markets-update/

28. Frontloading, measured responses cushion tariff impact in 2025 but risk high for 2026. WTO. 2025. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news25_e/tfore_08aug25_e.htm

29. Global Trade Update (July 2025): Global trade endures policy changes and geoeconomic risks. UNCTAD. 2025. URL: https://unctad.org/publication/global-trade-update-july-2025-global-trade-endures-policy-changes-and-geoeconomic-risks

30. Global Trade Update (September 2025): Trade policy uncertainty looms over global markets. UNCTAD. 2025. URL: https://unctad.org/publication/global-trade-update-september-2025-trade-policy-uncertainty-looms-over-global-markets

31. Global Trade Outlook and Statistics. WTO. April 2025. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_outlook25_e.pdf

32. Whiting K. 7 charts that explain the global inflection points of 2025, so far. WORLD ECONOMIC FORUM. 2025. URL: https://www.weforum.org/stories/2025/08/inflection-points-7-global-shifts-defining-2025-so-far-in-charts/

33. Europe’s Economic Outlook for 2025: Modest Recovery Amid Risks. EY.com. 2025. URL: https://www.ey.com/en_mt/insights/europe-s-economic-outlook-for-2025--modest-recovery-amid-risks

34. Szigethy-Ambrus N. At war for the third year: 2025 foreign trade indicators for Ukraine. OECONOMUS. 2025. URL: https://www.oeconomus.hu/en/oecoglobus/at-war-for-the-third-year-2025-foreign-trade-indicators-for-ukraine/

35. Szyszczak E. Sanctions effectiveness: what lessons three years into the war on Ukraine? Economics Observatory. 2025. URL: https://www.economicsobservatory.com/sanctions-effectiveness-what-lessons-three-years-into-the-war-on-ukraine

36. Bendarzsevszkij A. Impacts of Ukraine's accession on the EU and its member states. Europeum. 2025. URL: https://www.europeum.org/wp-content/uploads/Ukraine-accession_tvpaper_FINAL.pdf

37. Зовнішня торгівля України товарами за І півріччя 2025 року. Держстат. 2025. URL: https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-i-pivrichchya-2025-roku-ekspres-vypusk

38. Огляд економіки у жовтні 2025. Чи наважиться Європа віддати російські активи Україні? Центр Економічної Стратегії. 2025. URL: https://ces.org.ua/economic-review-october-2025/

39. China, Poland, and Germany remain Ukraine’s largest trading partners in 2025. The Odessa Journal. 2025. URL: https://odessa-journal.com/china-poland-and-germany-remain-ukraines-largest-trading-partners-in-2025

40. Urakin M. Key economic indicators for Ukraine and the world – overview. InterFax. 2025. URL: https://en.interfax.com.ua/news/projects/1114001.html

41. Ключові економічні показники в І півріччі 2025 року. GMK CENTER. 2025. URL: https://gmk.center/ua/infographic/kljuchovi-ekonomichni-pokazniki-v-i-pivrichchi-2025-roku/

42. Макроекономічний дайджест України жовтень 2025 року. Український Інститут Майбутнього, 2025, URL: https://uifuture.org/dajdzhesty/makroekonomichnyj-dajdzhest-10-2025/

43. Bremer T., Perger J., Schumacher A. A Methodology to Correct and Harmonize International Trade Data in Mineral Resources. 2024. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08853908.2024.2369306#abstract

44. Ukraine: Economic and Political Overview. LLOYDS BANK. 2025. URL: https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/ukraine/trade-profile

45. Taran S. EU-Ukraine trade: From emergency measures to a renewed trade agreement. EPC. 2025. URL: https://www.epc.eu/publication/eu-ukraine-trade-from-emergency-measures-to-a-renewed-trade-agreement/

46. EU and Ukraine reach agreement in principle on a modernised trade relationship. European Commission. 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1672

47. Fortuna G. EU-Ukraine trade reset: What comes after tariff-free access expires? EuroNews. 2025. URL: https://www.euronews.com/my-europe/2025/06/04/eu-ukraine-trade-reset-what-comes-after-tariff-free-access-expires

48. EU urges Poland, Hungary, Slovakia to be constructive on Ukraine grain. Reuters. 2025. URL: https://www.reuters.com/world/europe/eu-urges-poland-hungary-slovakia-be-constructive-ukraine-grain-2023-09-17/

49. EU reaffirms trade support for Ukraine and Moldova. European Commission. 2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_562

50. Taran S. How to Liberalise EU-Ukraine Trade under DCFTA: Tariff Rate Quotas. Free Network. 2020. URL: https://freepolicybriefs.org/2020/06/04/how-to-liberalise-eu-ukraine-trade-under-dcfta-tariff-rate-quotas/

51. Solidarity Lanes: Latest figures – May 2025. European Commission. 2025. URL: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-may-2025-2025-06-24_en

52. Monitoring EU agri-food trade. European Commission. 2025. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/8e6be7cf-e1d2-48fd-9114-90c448e09643_en?filename=monitoring-agri-food-trade_dec2024_en.pdf

53. Taran S. EU-Ukraine wartime trade: Overcoming difficulties, forging a European path. EPC. 2025. URL: https://epc-web-s3.s3.amazonaws.com/content/PDF/2023/EU_Ukraine_wartime_trade_DP_Svitlana_Taran.pdf

54. Мовчан В. Експорт без преференцій: які наслідки для України матиме зміна умов торгівлі з ЄС. Європейська Правда. 2025. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/06/4/7213045/

55. EU trade with Ukraine - latest developments. Eurostat. 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_with_Ukraine_-_latest_developments

56. Крижний А. Лавочку прикрили: як ЄС зруйнував експорт української молочної продукції. Економічна Правда. 2025. URL: https://epravda.com.ua/biznes/lavochku-prikrili-yak-yes-zruynuvav-eksport-ukrajinskoji-molochnoji-produkciji-808855/

57. International trade of EU and non-EU countries since 2002 by SITC. Eurostat. 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ds-059331__custom_17646754/default/table

58. EXPLANATORY MEMORANDUM. European Commission. 2025. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025PC0450

59. Kukhaleishvili G. Ukrainian national agrarian forum calls for the swift adoption of the EU-Ukraine trade deal. AMP. 2025. URL: https://avm-ua.org/en/post/ukrainian-national-agrarian-forum-calls-for-the-swift-adoption-of-the-eu-ukraine-trade-deal

60. Becker P., Lippert B. Acceding Countries' Gradual Integration into the EU Single Market. SWP. 2024. URL: https://www.swp-berlin.org/publikation/acceding-countries-gradual-integration-into-the-eu-single-market

61. Strategic Orientations of the Ukraine Investment Framework 2024-2027. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/6fce1115-0598-41a7-b696-9ef3cc79ca15_en?filename=Strategic%20Orientations%20UIF%20Steering%20Board.pdf

62. Glauber J. Ukraine and global agricultural markets two years later. IFPRI. 2024. URL: https://www.ifpri.org/blog/ukraine-and-global-agricultural-markets-two-years-later/

63. Questions and Answers on the review of the Deep and Comprehensive Free Trade Area with Ukraine. European Commission. 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_25_1673

64. EU and Ukraine reach agreement in principle on a modernised trade relationship. European Commission. 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1672

65. Lausberg Pl., Taran S. Economic security: The strategic argument for Ukraine's EU membership. EPC. 2024. URL: https://www.epc.eu/publication/Economic-security-The-strategic-argument-for-Ukraines-EU-membership-57c2cc/

66. External Sector Statistics. Національний Банк України. 2025. URL: https://bank.gov.ua/en/statistic/sector-external

67. Balance of payments in June 2025. Національний Банк України. 2025. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/State_m_en.pdf

68. About of Ukraine. OEC. 2025. URL: https://oec.world/en/profile/country/ukr

69. Performance of the agricultural sector. Eurostat. 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector

70. Agriculture output slightly down by 1.5% in 2023. Eurostat. 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241113-2

71. Pálok-Ney K. A szakmai szervezetek tiltakoznak Ukrajna uniós csatlakozása ellen. 2025. URL: https://magyarmezogazdasag.hu/2025/05/13/a-szakmai-szervezetek-tiltakoznak-ukrajna-unios-csatlakozas-ellen/

Декларація

академічної доброчесності

здобувача вищої освіти ЗНУ

Я, Степанян Нателла, студентка 2 курсу магістратури, заочної форми навчання, факультету економічного, спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка», адреса електронної пошти stepanyannatella1477@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Роль імпортної політики у формуванні зовнішньоекономічної стратегії України» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою* Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ Степанян Н.

Дата_____ Підпис_____ Дугієнко Н.О.